

Na konci druhé pětiletky

Bez světového rozruchu a valné pozornosti končí druhá pětiletka sovětů. A přece je svými výsledky důležitější, než pětiletka první, která vyvolala tolik vzrušení v mezinárodní veřejnosti a tolik diskusí, neboť ona uzavírá heroické období pokusu o vybudování socialismu v jedné, technicky zaostalé a kapitalistickým světem obklíčené zemi. Ten pokus začal prvou pětiletkou a těžkými otřesy uvnitř bolševické strany, které vyvrcholily bojem starých bolševiků, vedených Trockým, proti Stalinovi. Trocký hájil stanovisko, že vybudování socialistického hospodářství v jedné a obzvláště technicky tak zaostalé zemi je nesmyslem, přičítám se celé teorii i zkušenostem marxismu. A mohl své stanovisko doložit mnoha citáty. Lenin zahájil revoluci v předpokladu, že oni jsou předvojem, vzpruhou revoluce světové. Tento předpoklad se nesplnil, alespoň okamžitě ne, nutno tedy vyčkat doby a založit politiku především na revoluční perspektivě, působit všemi silami k uzrávání revoluční krise v ostatním světě, neboť socialistickou společnost lze tvořit jen po smetení kapitalismu ve všech, při nejmenším v několika nejpokročilejších zemích.

Naproti tomu Stalin trval tvrdošíjně na tom, že v zemi třeba technicky zaostalé, ale tak rozsáhlé a obdařené veškerým přírodním bohatstvím možno vybudovati socialismus bez ohledu na ostatní svět, a že právě vybudování socialismu v jedné zemi bude nejsilnější vzpruhou světové revoluce. Stalinovo stanovisko zvítězilo ve straně a v masách lidu zmučeného těžkými oběti předchozích let. Zvítězilo, poněvadž slibovalo lidu to, zač bojovali, hned, cestou pokojnou, kdežto Trockého stanovisko znamenalo očekávání nejisté budoucnosti a nové války. Tato představa v myslích lidu a členské masy strany byla silnější než všechny bezesporně marxistické argumenty Trockého.

„Technika řeší všechno.“

Stalin začal provádět svůj plán s houževnatostí kavkazského horala a s elánem bývalého podzemního revolucionáře. Prvním krokem k socialistickému hospodářství byla nezbytně industrialisace země. Bez dostatečného velkopřemyslu a tovární velkovýroby je každý pokus o socialismus beznadějným snem. S otázkou velkopřemyslu souvisela výzbroj armády a možnost přebudovat zemědělství z individuálního, zaostalého na kolektivní, technicky pokročilé. Heslem první pětiletky bylo: **T e c h n i k a ř e š í v š e c h n o**. Vybudovat v pěti letech alespoň základní těžký průmysl v zemi tak technicky zaostalé a sedmi lety imperialistické i občanské války vyčerpané až na dno, bylo úkolem opravdu nadlidským. Vždyť obnova hospodářství zničeného válkou začala teprve roku 1922, a během těch šesti let, které uplynuly do první pětiletky, mohlo být rekonstruováno sotva na 70 procent předválečného stavu. Vybudovat při takovém stavu

země za pět let těžký průmysl znamenalo napnout všechny síly národa až na nejvyšší možnou míru. Vrhnout všechny nejlepší síly na stavby nových továren, železnic a vůbec výrobních prostředků, znamenalo odejmout tyto síly a kapitály výrobě spotřebních statků, kterých dosud bylo v zemi velmi málo. Proto v zemi musela nastat nouze, hraničící s hladem. Proto se mohli v této etapě budování socialismu rádně najít jen zahraniční komunisté a cizí pracovníci, zásobování ze zvláštních skladů Insnabu, určených jen pro ně. Proto oni také neviděli a necítili, kolik odříkání a heroické práce stála první pětiletka sovětské dělníky a rolníky. Ale přesto Stalin nepovolil, provedl první etapu svého plánu až do konce, neboť pro blaho příštích let a věků možno strádat pět let. První pětiletka byla v podstatě provedena a uskutečněna podle plánů ve čtyřech letech. Stalin mohl triumfovati a jeho moc jak v sovětské vládě, tak v Kominterně počala být neomezenou. Jenomže slabiny celého plánu na vybudování socialismu v jedné zemi ukázala teprve pětiletka druhá.

V tomto pětiletí měly nástroje, získané za cenu nesmírného utrpení všeho obyvatelstva v pětiletí minulém, dáti všem blahobyť, dokončit výstavbu socialismu, společnosti bez tříd a třídních rozdílů. Tímto rokem měla být dobudována organizace společnosti, o níž největší hlavy lidstva jen snily. Takovými úvody byla druhá pětiletka zahájena.

Nastal už socialistický blahobyť?

Zkontrolujme především číslice plánů se skutečností a s předchozími čísly. Není to práce snadná, naopak vyžaduje krajní trpělivosti, neboť čísla jsou čím dále zamotanější a vždy spíše určená k agitaci v denním tisku, než k ilustraci faktů. A to již ukazuje, že něco v plánu neklape. Na příklad Molotov v brožuře „Plan i naši zadači“ udává plán výroby cukru v r. 1936 na 2.500 tisíc tun. Ale Remmele v knize „Na prahu druhé pětiletky“ uvádí výrobu cukru v roce 1931 cifrou 2.527 tisíc tun. A Mikojan, lidový komisař lehkého průmyslu uvádí, že v roce 1935 vyrobili 125 mil. pudů cukru, čili kol 2.000 tisíc tun. Jak je to vlastně s tím cukrem? Má-li pravdu Remmele, tedy Molotovo číslo říká, že výroba klesá pod úroveň nejnuznějších let, zatím co měla rapidně stoupat, poněvadž letošní rok má už býti rokem socialistického blahobytu. Možná, že Remmele uváděl tehdy číslo pouze agitační, ale která čísla nejsou potom agitační? Nu, dejme víru Mikojanovi, ale pak je roční spotřeba cukru na hlavu sovětského obyvatele 12,4 kg, zatím co v Československu roku 1934, tedy v roce nejhlubší krise a bídy, činila spotřeba na hlavu 21,3 kg.

Stejně nesrovnalosti dostaneme při srovnání výroby mýdla a při všem, co možno ze sovětských statistik srovnávat. Molotov tvrdí, že koncem druhé pětiletky vzroste hodnota veškeré sovětské výroby v průmyslu na 92,7 miliard rublů, což je oproti předválečnému stavu osminásobný vzrůst. Jak došel k tomu číslu, těžko vyzpytat. Sám uvádí, že hodnota

průmyslové výroby v Rusku před válkou činila 10 miliard rublů. Nuže, kurs ruble před válkou byl 2.50 rakouských korun. Valorisováno osminásobkem, znamenalo by to dnes 175 miliard Kč. Dnešní rubl má reálnou hodnotu 1.50 Kč. Dělal by tedy průmyslová výroba na konci druhé pětiletky 138 miliard Kč. Ale i kdybychom to počítali podle oficiálního kursu dnešního ruble (který nemá s reálnou hodnotou nic společného) za 4.80 Kč jeden rubl, vyjde nám číslice 444.96 miliard Kč. A od kdy je toto číslo osminásobkem 175 miliard Kč? Takovýchto obtíží v sovětských statistikách najde každý kolik mu libo. Lenin se kdysi velmi zlobil na měšťácké statistiky, v nichž byrokratická tupohlavost zastírá nejdůležitější fakta. On ještě neznal sovětské statistiky v etapě socialismu.

Podívejme se na zemědělství. Molotov uvádí stav nejdůležitější živočišné produkce takto:

Stav 1932	plán 1937
koní 19.6 mil. kusů	21 mil. kusů
skotu 40.7 mil. kusů	65.6 mil. kusů
veprů 11.6 mil. kusů	43.4 mil. kusů

A nyní se podívejme do Inkulichinovy „Sovětské rekonstrukce selského hospodářství“. Najdeme tam tuto tabulku prý skutečného stavu:

Roku 1916	1929	1933
koní 35.1 mil. kusů	34 mil. kusů	16.6 mil. kusů
skotu 58.9 mil. kusů	68.1 mil. kusů	38.6 mil. kusů
veprů 20.3 mil. kusů	20.9 mil. kusů	12.2 mil. kusů

Z této tabulky vyplývá velmi jasně, že po celou dobu prvé pětiletky živočišná výroba rychle klesá, což je vysvětlitelné kolektivisací vesnice. Ale je zřejmé, jak chce Molotov z 38.6 mil. kusů skotu, z něhož sotva polovice je krav, dostati během čtyř roků 65.6 milionů kusů, když odchov jednoho kusu trvá 2 roky a nějaké maso se také sní. Ovšemže se ho jí v SSSR velmi málo, neboť dle údaje téhož Molotova činil plán roční spotřeby masa na rok 1936 celkem 650.000 tun, což je 3.8 kg ročně na hlavu. V Československu roku 1934 činila spotřeba na hlavu 28.5 kg. Není potřeba uvádět další čísla, aby bylo jasno, že životní úroveň obyvatel SSSR není na výši ne socialistického blahobytu nýbrž středně rozvinutého kapitalistického státu v době krise. Není třeba uvádět další čísla, aby bylo jasno, že výroba v druhé pětiletce nestoupla ani zdaleka tak, jak bylo předpokládáno.

Pět let je méně než sto let.

V čem to vězí? Především Sovětský svaz se nestal ani první pětiletkou zemí tak průmyslovou, jako nejspíšejší kapitalistické státy. Vše, co jsme o tom slyšeli a četli byla pouhá agitace, které člověk může věřit tak dlouho, dokud jí bezmyšlenkovitě věří. Nutno si být vědom toho, že SSSR má tolik obyvatel jako Německo, Československo, Francie a Anglie dohromady. Srovnáme-li sovětskou průmyslovou produkci s úhrnou produkcí těchto států, vidíme, že žádná pětiletka není s to dohnat sta let technického vývoje vyspělých kapitalistických států. Oni první pětiletkou zrychlili bezkříkladně tempo technického vývoje, to je fakt, ale dohnat a předejhnat za pět let technickou výši Německa, Anglie nebo Ameriky, to je bezměrná fantasie. A ještě mnohem těžší problém je v organizaci a výrobě práce.

Sovětský svaz dostal první pětiletkou nejnepříznivější technickou základnu, továrny a stroje, ale tím ještě nezískal lidi schopné ovládat stroje a vyrábět racionálně. Technické kádry předválečného Ruska byly úměrně jeho průmyslu velmi slabé. A z těchto slabých kadrů část vyhynula jako bílí v občanské válce, část emigrovala do ciziny, a zůstaly jen pasivní trosky s výjimkou několika jednotlivců. Druhá část, hlavně kvalifikovaní kovodělníci, šli s bolševiky, pohynulo jich také mnoho v občanské válce na straně rudých a další přišli jednak do státního aparátu a za druhé do stranického. Stalin počal budovat svůj socialismus v jedné zemi nejenom bez nutné technické základny, nýbrž i bez nezbytných technických kadrů. Ovšem, „produkuje“ během prvé i druhé pětiletky techniky, agronomy, učitele, kvalifikované dělníky, ohromují svět číslicemi rychlého vzrůstu inteligence, ale teprve na sklonku druhé pětiletky se dovídáme, jaké spousty tato rychloprodukce napáchala. Na příklad víme z „Rudého práva“, že počet dětí ve školách před válkou činil 7,800,000, v předposledním roce druhé pětiletky 28 milionů. Počet učitelů vzrostl ze 200,000 na 700,000. Nu, ničevó, ale loni na X. sjezdu komsola mluvil člen byra ústředního výboru Muskin něco, což „Rudé právo“ neotisklo. Prohlásil, že elementární školy nedodávají průmyslu, dopravě, zemědělství a vyšším školám dost gramotných lidí. Na tomto sjezdu jsme se dozvěděli, že většina učitelů nemá ani středního vzdělání. Že naučí sice žáka znát třídní kořen jeho dědečka, ale ne počítat a psát. Že na příklad v Kazani si celý rok nikdo nevšiml dětí ve školách a že roste tam dětské banditství (což ovšem nevádí tomu, aby děti v průvodu na 1. května nesly standartu: „Velikému vůdci národů, drahému učiteli a soudruhovi Stalinovi děkujeme za šťastné dětství.“)

Možno za dvě léta naprodukovat inženýry, za pět neděl vyučit zedníky, ale západoevropský člověk nemůže se dívat na jejich práci. U nás musí člověk studovat dvanáct let a pak ještě deset let dělat prakticky, než je považován opravdu za inženýra, lékaře, prostě kvalifikovaného člověka ve svém oboru. Totéž s dělníkem, řemeslníkem a rolníkem, u nichž dnešní výrobnost práce je výsledkem devadesátiletého vývoje, zkušeností celých generací. Poněvadž takové kádry SSSR nemá a nemůže ještě mít, trpí nesmírně všechna výroba a přivedlo by to každého soukromého podnikatele k zoufalství. Následky jsou takové, že na příklad stát vydal za rok 1935 sovchozům na produkci vepřového 552 milionů rublů, a sovechozy vypestily všeho vepřového dobytka za 387 milionů rublů. Anebo dělníci Sinicin a Novikov píší do „Pravdy“, že se stydí za svůj závod, poněvadž tento nový, moskevský elektrozávod splnil za tři léta své existence pouze jeden měsíc plán. V únoru loňského roku vyrobil 70 procent braku. V době žní nebo osevu prostojí tisíce traktorů celé dny pro nepatrnou poruchu, případně proto, že nebyl včas dodán benzin. Tak by bylo možno pokračovat podle sovětského tisku do nekonečna. Není pravdou, že sovětský tisk přináší pouze jednotlivé případy takových poruch. Jednotlivé případy bylo by možno likvidovat bez neustálého vzrušování veřejnosti. Pravda je, že sovětský tisk přináší jen nejkřiklavější případy.

Stejně tak s organizací práce. V měšťácké společnosti je organizace práce dána jednak soukromým zájmem podnikatele, jednak staletou zkušeností mě-

šťácké třídy. V SSSR přišli k vedení hospodářského života lidé noví. Jedinou jejich kvalifikací byla nejčastěji politická spolehlivost. Ať měli sebe lepší vůli, či nikoliv, museli se učit ve vedení, které již vyučeného vyžadovalo. Vznikl nesmírně těžkopádný byrokratický aparát, postupující podle zásady: proč to udělat prostě, když je možno věc zkomplikovat? Kdo neviděl zblízka tento aparát (ne jako delegátský host anebo slavný muž západu, ti vůbec nevidí) neví, co je to byrokratismus. Na příklad v kurské oblasti našli ve stole vedoucího jedné motorovotraktorové stanice 250 nerozpečetěných úředních dopisů. Nečist úřední dopisy a házet je nerozpečetěné do zásuvek stolu, je jistě trestuhodné. Ale ono se dále zjistilo, že to byly vesměs různé instrukce k provádění osevni kampaně, a poněvadž ten vedoucí chtěl opravdu osev skončit, neměl čas instrukce číst. To je jeden z obrazků sovětského úřadování, jinak je o tom již celá literatura povětšinou satirická.

62 % pod kapitalismem.

Druhá pětiletka odkryla všechny tyto balvany na cestě k socialismu v jedné zemi, jak ho rýsoval Stalin v boji s Trockým. Proto Stalinovo heslo druhé pětiletky: „Technické kádry řeší všechno!“ Cesta k socialismu je trnitější, než mohl kdo předpokládat, poněvadž je to nejtěžší přerod v lidské společnosti vůbec. Molotov vytyčuje úkol zvýšit výrobnost práce o 63 procenta a snížit výrobní náklady o 26 procent. Co ukazuje vytýčení tohoto úkolu nad slunce jasněji? To, co úřadující aktvárové sovětské propagandy v cizině tak zuřivě popírají: Nízkou výrobnost práce ještě v druhé pětiletce sovětů. Kdybychom žádali zvýšení výrobnosti práce našeho dělníka o 62 procent, byli bychom zralí pro blázince. Jestliže to může žádat Molotov od sovětských dělníků, tedy pravděpodobně jen proto, poněvadž u nich stojí výrobnost práce 62 procent pod normál vospělých kapitalistických států. A kde je tak nízká výrobnost práce, nemůže býti socialismu přese všechny fráze, které jsme již o plném vítězství socialismu v SSSR slyšeli. Starý a dnes již zapomínaný Lenin řekl zcela jasně: „Produktivita práce je konec konců nejdůležitějším pro vítězství nového společenského řádu.“ Jak mohl ten řád již zvítězit, když potřebují dohnat 62 procenta ve výrobnosti práce, aby se vyrovnali kapitalismu? A jak může být vůbec řeč o socialistickém blahobytu? Z čeho ten blahobyt, když biblická mana v sovětech nepadá? Faktem je, že Stalin neztrácí ve svém nadlidském díle odvalu a vrhá celou svoji moc do boje za zlepšení organisace a zvýšení výrobnosti práce.

Nové Rusko.

Ale kde nalézt východisko k tomuto cíli, jak? Nalézá ho v kapitalistickém způsobu stupňování výrobnosti, poněvadž jiný způsob ještě nikdo nikde nevyalezl. Je to individuální soutěž pracujících: za více a lepší práci, případně odpovědnější společenské postavení, více příjmů a lepší existenci. Ale to znamená nezbytně konec rovnosti mezd a konec revolučního sovětu v závodech. Stalin neváhá skoncovat s těmito posledními pozůstatky říjnové revoluce, jako neváhal před tím usměrnit stranu. Nemá jiné východisko, neboť 170 milionů sovětských lidí musí nějak žít, ba musí lépe žít a není žádné cesty zpátky. Průběhem obou pětiletok z nich roste hluboká pro-

měna sovětské společnosti a spěje v útvar, o jakém neměl nikdo z původců revoluce ani tušení.

Strana byla usměrněna po porážce Trockého, průběhem prvé pětiletky. Okresní tajemníky a všechny vyšší funkcionáře bolševické strany jmenuje nyní ústřední výbor strany, a to je Stalin a jeho věrní. To je nutné k držení trockistické opozice na uzdě. Necht' je početně sebe slabší, necht' se trockisté zřekli sebe silnějšími slovy svého vůdce, protože byl poražen, Stalin ví, že neustanou v podkopné práci, zná své staré bolševiky, vyrostl z nich. Strana je převodním kolem všech úkolů, nemůže si v takové situaci dovolit luxusu diskusí a uvažování. Tak a proto byla zrušena vnitrostranická demokracie strany ruských bolševiků.

Úkoly druhé pětiletky vynucují si skoncování revolučního sovětu v závodech a uravnílovky, rovnosti mezd. Sovětský člověk je placen podle své práce a postavení. Ředitel je připoután materiálním zájmem k závodu, je plně odpovědný za výrobu, za rentabilitu závodu, a aby mohl být odpovědným, musí reprezentovati v tom závodu svrchovanou moc. To znamená vzít revolučnímu sovětu všechna práva, a Stalin je bere. Dnes je sověť poradním sborem, který nemá více práv, než závodní výbor v kapitalistických státech. Všechny práce jsou zúkolovány. Kdo chce více vydělat, musí napsat více síly, neboť sovětská společnost potřebuje více zboží.

Ředitele závodů jmenují ústřední organisace jednotlivých výrobních odvětví, tato ústředí jsou opět personálně spjata s aparátem strany, a tak vzniká pevný svazek určité vrstvy lidí, kteří vládnou všemi výrobními prostředky, mají v rukách monopolně nejenom všechnu hospodářskou, ale i politickou moc. A tak jsme na prahu nové společenské třídy, vzniklé pokusem budování socialismu v jedné zemi. Staré vládnoucí třídy feudálních statkářů a soukromých kapitalistů byly skutečně vytrhnuty i s kořeny říjnovou revolucí a prvou pětiletkou Stalinovou. Ale hned v zápětí na jejich místo nastupuje nová sociální vrstva, nesoucí všechny znaky vládnoucí třídy: sovětská byrokracie. Charakter vládnoucí třídy poznáváme podle jejího reálného poměru k výrobním prostředkům a ne podle titulu. Jestliže feudál vládl individuálně výrobními prostředky „z vůle boží“, kapitalista „v zájmu národa“ a sovětská byrokracie vládne kolektivně výrobními prostředky „z moci proletariátu“, tedy to neznamená konkrétně nic jiného, než že jí bylo toto výsostně společenské postavení mocí proletariátu dobyto. A že je nejenom vládnoucí, ale i vykořisťovatelskou třídou, to vyplývá už z toho prostinkého faktu, že na 6000 rublů měsíčního platu rudého ředitele musí pracovat mnoho rudých dělníků za 200 rublů měsíčně. Jako každá vládnoucí, nad pracujícími postavená třída, hledá i sovětská byrokracie svou tradici v minulosti svržené a kulturnější třídy, ponechávající přitom z revoluce neškodné nálepky a formy. Sovětská byrokracie se vrací k tradici národních hrdinů Muromců, obnovuje posvátnost rodiny, vrací kozákům lampasy a prohlašuje to za socialistickou vymoženost, pronásleduje všechno avantgardní umění mnohem zběsileji než buržoasie, poněvadž mu ještě méně rozumí, navazuje na měšťácké klasiky a hyzdí je svým nevkusem, a posléze vydává všechny své zájmy a chutě za chutě a zájmy proletariátu. Ohlásí světu vzrůst produkce šampaňského o 120.000 lahví ročně více jako doklad stoupající životní úrov-

ně sovětského proletariátu, což je zrovna totéž, jakoby náš měšťák měřil blahobyť svého národa litry šampaňského, které on sám vypije.

Přesto jde socialismus kupředu.

Ale ať má nová vládnoucí třída sovětské společnosti sebe více zevních znaků vládnoucí třídy, kterou vystřídala (a ona má dokonce ty nejhorší znaky), ať sama spotřebuje pro sebe kolik libo z národního majetku, ať rozplývá zbytečně množství národního majetku na stavby paláců sovětů a podzemních drah, v nichž každá stanice je z mramoru jiné barvy a všechny dohromady jen barvou procovství nově narozené vládnoucí třídy, přece jenom není pouhá záměna jedné vládnoucí třídy druhou, neboť nikdy ve vývoji lidstva nedochází k pouhé záměně vládnoucích tříd a nové společenské organizace, aniž by tato záměna nebyla počátkem vyššího stupně společenského vývoje. Na tom nic nemění ta okolnost, že každý počátek je těžký. Počátek kapitalismu byl provázen rozvratem řemeslnické výroby, hromadnými krachy selských statků, bídou horší, než v jaké žilo lidstvo na sklonku feudalismu. A přesto dnes se nenajde nikdo, kdo by neviděl nejenom historickou nutnost, ale i společenský pokrok v kapitalismu oproti feudalismu, robotě a řemeslným cechům. Je jasno, že zvýšil ve svých zemích nesmírně životní úroveň obyvatelstva oproti feudalismu. I když se nová vládnoucí třída sovětské společnosti neliší zevními znaky od vládnoucí tříd měšťácké, liší se od ní ekonomicky, a to je podstatné. Liší se od ní tím, že to není třída individuálních, nýbrž kolektivních vlastníků výrobních prostředků, a v tom je pokrok. Bída v kapitalismu není následkem přepychu boháčů, jak se primitivně myslí. Za konjunktury boháči nespotřebují méně, a přece lid žije slušně. Bída je následkem rozporů v ekonomice kapitalistického hospodářství, v nemožnosti realizovat vyrobené společenské bohatství v kapitál. Třída kolektivních vlastníků výrobních prostředků je tohoto rozporu zblavena. Ona žije a bude žít přepychově jako soukromí kapitalisté, honí pracující k vyšší výkonnosti a bude honit týmiž prostředky jako soukromí kapitalisté, ale to, co bude přebývat nad minimální spotřebu pracujících a maximální spotřebu vládnoucích, případně zpět k dobru společnosti, o tolik poroste spotřeba pracujících. Zkrátka a dobře sovětská organizace společnosti je pokrokem v tom, že odstraňuje kapitalistickou nadvýrobu. Až v sovětech výrobnost práce pod knutou nové vládnoucí třídy dostihne výše výrobnosti práce nejvyspělejších kapitalistických států, poroste nezbytně též životní úroveň pracujících vrstev sovětských národů, která dosud ve srovnání s úrovní kapitalisticky vyspělých národů je více než žalostná. A čím více poroste výrobnost pracovní síly sovětských mas a tím i jejich blahobyť, tím se bude stávat historicky zbytečnější nynější, nová vládnoucí třída sovětské společnosti. Vyrostla z historické nutnosti dané izolovanou sociální revolucí, a pokusu o socialismus v jedné, technicky a kulturně zaostalé zemi, obklíčené pokročilými zeměmi kapitalistickými. Zanikne skončením těchto objektivních podmínek své existence, a pak teprve bude možno mluvit o přechodu k beztrždní společnosti, o které dnes sovětská agitace pustě žvaní. Až někdy po letech a možná že po nových krvavých otřesech.

Proč jsou trockisté odstřelováni.

Konec druhé pětiletky nám ukazuje konstituování nové vládnoucí třídy, a současně přináší krvavé zúčtování s trockisty. Tyto dva fakty nejsou náhodné, nýbrž v přímé souvislosti. Trockisté zcela nevěcně posuzují vývoj sovětských poměrů, nevidí v něm historickou nutnost, nýbrž jen Stalinovu zradu revoluce. Úplně nechávají stranou otázku, jak měla být sovětská společnost organizována, jak tam vybudovat hospodářství, zvyšovat produktivitu práce, aby 170 milionů lidí mohlo žít celých dvacet let bez světové revoluce. A to je základní otázka všech otázek. Tyto otázky obcházejí srovnáváním odklonu Stalinovy politiky od Marxových a Leninových odkazů revoluční politiky a představ socialismu. Ovšem, od těchto odkazů a představ se Stalinova politika odklonila naprosto, Stalin sám došel jinam, než předpokládal, ale nemůže to doznat. Nemůže říci: přišli jsme poněkud předčasně, ale to není moje vina. Chtěl jsem přesto vybudovati socialismus u nás, ale postavili jsme sotva nouzový stupeň k němu. Tohle nemůže doznat v zájmu vnitřní politiky a tím méně zahraniční, kde komunistické strany žijí jen z víry, že v Sovětském svazu socialismus již dobudován je. Proto je vůči trockistům ideologicky bezbranný. A tam, kde není ideologické zbraně, ale je v rukou moc, musí vypomoci kat. Musel nastoupit právě v tomto okamžiku, kdy se nová vládnoucí třída konstituuje, kdy v starém kupeckém hotelu Filipova v Moskvě zpívají opět cikánky a v kavkazském restaurantu tančí džigitovku, a všechny tyto místnosti jsou naplněny důstojníky v nových uniformách, funkcionáři státního a stranického aparátu, rudými řediteli a jejich dámmami, a všichni zde rozhazují sta rublů za večer, zatím co služebná v těchže místnostech vydělává 80 rublů měsíčně a pomocný dělník 180 rublů. Nyní, kdy nová vládnoucí třída má již všeho nadbytek a pracující vrstvy nemají ještě dostatek, jsou tyto vrstvy nejpřístupnější trockistické agitaci a existence sovětů nejbližěji rozvratu. Proto, a ne z osobní zloby, nechává Stalin chladnokrevně odstřelovat trockisty, své spolubojovníky z dob carských a revoluce.

Současně dochází k rozčarování nad sovětskými poměry u mnoha západoevropských intelektuálů, kteří dříve Sovětský svaz zrovna tak nekriticky zbožňovali, jak ho nyní nekriticky odsuzují. A jestliže Romain Rolland píše o brožuře André Gidea, že je „hloupá, prostřední, vzácně ubohá, povrchní, dětská a plná rozporů“, tedy je to vše, co proti André Gideovi uvedl. Je především vzácně ubohá podivná, jak takové, bezesporně veliké hlavy lidstva, diskutují o nejsložitějším společenském problému, o němž nabyli vědomosti z jedné slavnostní návštěvy.

Národy Sovětského svazu přetrpěly porodní bolesti socialismu za celé lidstvo. Má-li to vše mít nějakou cenu, tedy nelze se hádat o to, co se nám osobně líbí a co ne, tedy je nutno nedat na Stalinovy taktické skrývačky, ani na trockistickou kritiku, nýbrž zhodnotiti poctivě a kriticky celý ten vývoj, a jen tak mohou nás vést sovětské zkušenosti k praktickým poznatkům, kterých politicky potřebujeme.

V. Borin.

poznámky

Pohled do roku 1937

Je opravdu těžké vcházet bez chmurných předtuch do roku, který nyní začíná. Rozhodně je naší povinností hodnotit vývoj událostí nejen tak, jak jej vidí široká veřejnost. Státní kanceláře musí se zamyslet i nad dokumenty a depešemi, jež se jim dostávají do rukou. Právě tyto dny ležela před očima odpovědných lidí ve Francii a Anglii zpráva, která říká dosti o roku 1937.

Podle této zprávy shromáždil Vůdce kolem sebe počátkem druhé poloviny prosince náčelníky říšské obrany, pana von Neuratha a všechny vojenské přidělence říše. Každý přidělenec podával zprávu o stanovisku Německa k zemi, v níž je pověřen. Na pořadu rozpravy byla otázka, v které části Evropy a jakým způsobem by měla být v příštích měsících rozvíjena dále německá expanse. V oné zprávě se praví, že byla především zkoumána velmi zevrubně německá intervence ve Španělsku. Vůdce prý nakonec rozhodl, že se má největší úsilí věnovat intervenci ve Španělsku, ať se stane cokoli, třeba i tehdy, kdyby si Itálie ukládala větší nebo menší zdržlivost. Rozprava se pak přesunula na otázku ostatní německé expanse. Německý přidělenec v Polsku líčil pak ochlazení poměru mezi Berlínem a Varšavou. Závěr rozpravy o této věci byl, že s ohledem na náladu v Polsku nelze pro tentokrát pomýšlet na nějaký výboj v Klaipėdė nebo v Gdansk.

Nyní se ujal opět slova Vůdce a vykládal, že v popředí německé výbojnosti bude za několik měsíců Československo. Je prý však třeba postupovat tu opatrně a nastrčit Maďarsko, od něhož je možné požadovat, aby podporovalo odboj Slováků proti pražské vládě. Protože si ovšem jsou stále jisti pomocí sudetských Němců, bylo by prý snadné podporovat slovenský odboj současným a podobným povstáním v Sudetách a tím by došlo velmi brzy k občanské válce v Československu. Je prý jasné, že říše má možnost napomáhati této občanské válce, aniž by to příliš bilo do očí ostatnímu světu. Těžištěm je podle Vůdce chování Francie. Hitler se netajil svému okolí domněnkou, že by Francie nezakročila. Přesto byl pan von Neurath jiného názoru. Zdá se mu, jak prohlásil, že je přece jen jakási možnost francouzského zákroku. Potom se rozvinula dlouhá rozprava a Vůdce s ostatními účastníky došel k závěru, že je přece jen padesátiprocentní pravděpodobnost francouzského zákroku. Ale Vůdce zakončil rozpravu prohlášením, že podle jeho názoru by se mohlo v tomto případě poslati do Porýní 250.000 mužů na ochranu týlu, což by stačilo, jak je přesvědčen, udržeti na uzdě francouzskou intervenci.

Není proto možné zahajovat rok 1937 bez pocitu velmi oprávněného neklidu, co by se mohlo přihodit o příštím jaru. Nad touto situací máme dojem, že Francie a Anglie, semknuté jako nikdy předtím, zoufale se namáhají zastavit Německo na vratké dráze, na níž nás chce všechny strhnouti s sebou.

Co se týče pokusu vymanit Itálii z jejich úmluv s říší, lze říci, že jej zahájila s velkou energií Anglie a pokračovala v něm s nemenší energií Francie. Dnes je heslem Quai d'Orsay: sblížit se za každou cenu s Itálií. Francie Lidové fronty je odhodlána odebrat si 25. ledna do Ženevy na zasedání Společnosti národů, aby před celým světem uznala italský zábor Habeše a nato aby uzavřela s Římem gentlemen's agreement. Ostatně se zdá, že od několika neděl shledaly velké státní kanceláře, že mají velmi mnoho prostředků pro působení na Itálii, a to díky neobyčejným nesnázím, s nimiž se potkává Řím při zajišťování svého panství v Habeši. Duce musí měsíčně vynakládat přes půl miliardy, aby mohl udržeti v Habeši 435.000 vojáků a přes 120.000 dělníků. Přesto zůstává Quai d'Orsay a zejména generální štáb velmi nervosní nad otázkou, přidá-li se Itálie k věci Francie. Generál Gamelin stále ještě tvrdí, že Francie není s to vésti válku s Itálií jako nepřitelem v Alpách a na Středozemním moři.

Musíme tedy připustit, že rok 1937 počíná za málo příznivých příznaků. Podle názorů diplomatických a politických augurů nynější doby se přesto nezdá, že by situace, zřena očima zkušeností, byla tak zoufalá, jako když se na ni díváme očima logiky. Musíme počítati i s věcmi nezávažitelnými. Tyto nezávažitelné věci — nelze se v tom mýlit — působí od prosince proti Německu a ve prospěch Anglie a Francie. Můžeme skutečně pozorovati ve všech hlavních městech evropských rostoucí

strach z Německa, a strach byl v každém oboru povždy počátkem moudrosti. Kdo ví, zdali Německo, až tu bude jaro, nezpůsobí svými přepjatými požadavky, od nichž asi neupustí ve věci Španělska, že kolem sebe vytvoří takové ovzduší nepřátelství a odmítavosti, že v něm budou vypadati vyhlídky na úspěch příliš hubenými na to, aby stály za válku? To je možnost, kterou musíme vidět koncem roku 1936. V tomto případě možná přinese „kritický rok 1937“ nový skok do Agadiru, který snad rozvíří všechny státní kanceláře světa, aniž rozpoutá světovou válku.

Geneviève Tabouis
v „Europäische Stimmen“.

Prubířský kámen upřímnosti

Po celém světě dnes pořádají komunisté ve svém tisku i v řečnických projevech slovní štvanci na André Gida. Dopustil se zločinu, nade vše jiné odporného přívržencům diktatur: troufal si nezávisle myslet, dívat se přes nastrčené brýle. Ale tato komunistická kampaň má ještě zvláštní význam. Komunisté jí totiž bezděky prozradili kus ledví. Agitují horlivě s jednotnou frontou — tu a tam s jakýmsi úspěchem, většinou marně. Po mnohých zkušenostech — vždycky zlých — je totiž nedůvěra k pohnutkám komunistických námluv. Ještě do nedávna na otázku, v čem vidí cíl jednotné fronty, odpovídali, že prý v boji proti fašismu. Demokraté nato, že jim více než na boji „proti něčemu“ záleží na úsilí „o něco“. A to je souhrn lidských svobod vyjádřených demokracií, ne sice zářících dokonalostí, ale dosti světlých, aby nám posvítily na cestu ke svobodám dalším.

Jistá poučení světového vývoje přiměla i komunisty, aby začali hlásati, že hodlají hájiti i politickou demokracii. A tu ovšem demokraté, hájící tak dlouho demokracii proti komunistům, mají dobré právo pátrati, je-li to ctnost z nouze nebo upřímné poznání vlastních omylů a stejně upřímná snaha je napravit. Není tak zcela bez důvodu domněnka, že by pak vlastně komunisté už nebyli komunisty.

Hlásiti se k demokracii — to značí, přijmouti bez vnitřních výhrad celý základní princip: vůli a úctu k individuální svobodě. Její podstatnou složkou je svoboda osobního přesvědčení, stejně jako právo na kritiku. André Gide, odchovaný touto evropskou vůlí ke svobodě, právem jel hledati do SSSR vyšší (nikoliv jinou) formu této svobody. Jestliže ji nenalezl, měl právo, ba povinnost to říci. A za toto zjištění, prodchnuté bez nejmenší pochybnosti nejlepší vůlí a věrností základní myšlenky sociální emancipace, nezaslouhuje organizovaného nadávání. Komunistické stanovisko k André Gidovi bohužel dokázalo, že komunisté nemyslí své přiznání k demokracii zcela upřímně, jestliže při nejbližší příležitosti poruší tak hrubě jeden z jejich základních požadavků.

G. Winter upozornil v „Právu lidu“ na jiný doklad komunistické demokracie. Loni byl v SSSR tajemník severofrancouzské hornické organizace Legy. Také on se vrátil s mnoha pochybnostmi. Také on si dovolil mluvit o nich veřejně. A náhodou onu hornickou organizaci ovládají komunisté. Legy dostal tedy zcela přesně na vybranou: ticho, nebo vyhozov. Jistě sám Legy měl dosti často příležitost, aby podobný postup zaměstnavatelů podrobil ostré kritice. Dnes má příležitost jinou. Komunisté se tedy nesmějí rozčilovati, že nedůvěra k jejich nabídkám ještě neroztává. *ld.*

Pane Henleine, tak co je pravda?

Čteme často, že technika zmenšila svět, sblížila lidi, národy a státy. Telegraf, telefon a dnes i rozhlas umožňuje rychlé přenášeni zpráv a myšlenek na vzdálenost celých tisíců km. Hlasatele říšskoněmeckého rozhlasu slyšíme současně, jak mluví před rozhlasovým mikrofonem. Ale: co slyšíme, posloucháme-li říšskoněmecký rozhlas? Slyšíme o tom, že naše republika jest ve vleku bolševismu a sovětů, že naše armáda jest v područí sovětů, sovětských důstojníků, že se u nás budují sovětská letiště atd. Říšskoněmecký rozhlas ví dobře, že to, co o nás vypráví, není pravda. A také Henleinova strana ví, že tyto zprávy říšskoněmeckého tisku a rozhlasu o nás nejsou pravdivé; ví, že tyto zprávy jsou nepravdivé, umělé vykonstruované jen proto, aby veřejné mínění evropské bylo popuzeno proti republice. Poslanci a senátoři Henleinovy strany vědí dobře, že naše armáda není pod vlivem sovětů. Henlein ví dobře, že u nás není sovětských letišť; v kancelářích Henleinovy strany vědí dobře, že celá ta agitace o zbolševismu v Československu jest tendenční, nepravdivá. Ale Henleinova strana nehne ani prstem, aby se ujala Československa,

kteřé jest z Německa pomlouváno. Dovede ostře kritisovat československou zahraniční propagandu. Ale nehne ani prstem tam, kde říšskoněmecká propaganda pracuje proti Československu líž, kterou si mohou v kancelářích SdP velmi snadno ověřiti.

Vzpomínáme si, že K. Henlein řekl, že dva dny před útokem v zákopec se nemluví. V. G.

Vůdceův náměstek

Sudetoněmecká strana si zavedla instituci, kterou mají také v Německu: zřídila totiž úřad vůdceův náměstka, a Konrád Henlein na toto místo jmenoval poslance Karla Hermanna Franka. V orgánu strany bylo řečeno, že jej také vybavil širokou plnou mocí. Jaké úkoly bude náměstek mít, jakou pravomoc a pod., to se považuje za zbytečné vysvětlovat. Je to ostatně také pochopitelné u organizaci, které pěstují kult osobní libovůle a jejichž stoupenci už si patrně zvykli na to, že vůdce je jakási Pythie, pronášející čas od času neočekávané svá orakula. Zajímavější by bylo vědět, proč Henlein našel svého muže právě ve Frankovi. Tento mladý muž je dost obratný řečník a je považován za stoupence, ne-li vůdce velkoněmeckého směru ve straně. Politicky se dosud nijak zvlášť neprojevil, jako ostatně většina vedoucích osob této strany; pronesl několik řečí vysloveně velkoněmeckého rázu. Je o něm známo jen tolik, že je zakladatelem první místní organizace v Karlových Varech, krajským náčelníkem na Karlovarsku a oficiálním nakladatelem stranických brožur. Dělá dojem člověka dost rázného, rozhodně ráznějšího než Henlein. Uvidíme, jak se tato jeho nová funkce projeví v parlamentě. Podle autoritativního principu by vlastně měl znamenat více než předseda parlamentního klubu Kundt. Z. S.

Současný stav televise

Televise se stává skutečností: po krátké zkušební době p. Mandel, bývalý čilý ministr pošt a telegrafů republiky francouzské, organizoval ve Francii vysílání pohyblivých obrázků z vrcholu Eiffelovy věže. V Německu zkušební vysílání obrázků trvá už tři roky, ačkoliv bylo zabrzděno loňským požárem radiovystavy, který zničil celou televizní vysílací stanicí. Větší projekty v tomto směru se uskutečňují a vláda přikládá tomu velký význam.

V Anglii bylo pokusně vysílání udržováno plně čtyři roky — musíme přiznat, že s dosti marným úspěchem. Ale přesto v listopadu bylo zahájeno pravidelné vysílání pro londýnský obvod na základě dosud získaných zkušeností.

Jsme dnes v některých velkých zemích současníky přeměn nesmělých laboratorních pokusů ve veřejný provoz. Odvážní říkají, že to nejde dost rychle, opatrní tvrdí, že zrození tohoto děcka je trochu předčasná a obávají se, že veřejnosti se ukáže toto záračné dítě ještě před skončením jeho vývinu. Tato myšlenka vysvětluje také rozvášněný postup těch států, které raději čekají, až uvidí kladné výsledky, získané jinými, než aby utopily miliony v experimentech sice užitečných, ale, bohužel, značně nejistých.

Vidím, že podle toho, co jsem teď napsal, se zdá, jako bych byl pesimistou, což však neodpovídá skutečnosti, protože pevně věřím, že televise se stane velkým faktem. Když ne zítra, tedy pozítří. Jenomže musíme umět uvažovat a omezovat svoje nadšení. Je moudřejší, přehlédnout všechny ty těžkosti, které máme ještě překonat, nežli psát oslavné články o věcech, které nemají vážného podkladu.

Především tedy technický problém: Je samozřejmé, že veřejný provoz může být trvale zajištěn jen tehdy, bude-li kvalita obrázků na tolik dobrá, aby udržela zájem amatéra právě tak, jak je tomu dnes při rozhlasu.

Princip televise spočívá na rozkladu obrazu na prvky, analogické více méně tmavým tečkám novinářského štočku, a na proměně světelného působení těchto teček na elektrický proud a pak v modulovanou vlnu za pomoci fotoelektrické buňky a radiovysílače. Při příjmu obraz se složí z těchto teček analogickou cestou, ovšem v opačném směru, což předpokládá úplnou synchronisaci postupu rozkladu a složení obrazu při vysílání a při příjmu.

Nemohu o této věci psát podrobně, ale čtenář mi snad uvěří, řeknu-li, že tento problém je těžký a jeho řešení je potřeba složitých metod a aparatur. A přece vynálezce Nipkov již v roce 1885 ukázal způsob jeho řešení a cestu, kterou se postupuje dodnes.

Můžeme říci, že technický problém je prakticky již zhruba rozřešen, a to dosti uspokojivě, zvlášť ve srovnání se začátečnickými stadiem televise, a že inženýrské umění odstraní postupně také ony nesnáze, které tu ještě jsou.

Zbývá problém provozu. I v tom případě, že by na příklad v Paříži byla antena umístěna na vrcholu Eiffelovy věže, dosah televizního vysílání překročil by jen o málo hranice pařížského obvodu. Proto organizace provozu, který by měl zahrnovat celé území státu, vyžadovala by množství vysílačů, spojených speciálními linkami, jejichž stavba by byla velmi obtížná a nákladná.

Zanechme však problémů, které jsou rázu technického a které vědecké pracovníky jistě neodstraší od jejich řešení. Technikové a učenci jsou zvyklí na nesnáze toho druhu a jsou také zvyklí je překonávat více nebo méně rychlým tempem, jsou-li ovšem tyto problémy dosti jasné.

Zbývá otázka programů, která právě není z nejjednoduchších. Mluvime-li o veřejném provozu, předpokládáme, že veřejnost by mohla mít stálou zálibu v domácím zachycování vysílaného pořadu a že lidé neuklidí za týden televizní přijímač do nějaké skříně, odkud by byl vyndáván, jen když přijdou na návštěvu do města venkovští příbuzní.

Sestavení programu je věcí základní a hned uvidíme, jak opravdu těžké finanční problémy tato věc přináší. Televizní studio stává se divadlem, ve kterém každý den musí být hrány v dekoracích a v kostýmech prvotřídní činohry, zvlášť přizpůsobené k technickým možnostem televizního vysílání. Aktuality budou jen malou zásobou pro každý případ a přitom ještě zásobou velmi nejistou. Film? Telekino? Ano, ale za filmy je nutno zaplatit. Avšak zaplatit za reprodukci právo filmu i sebevětší částku ještě nestačí, vždyť musí být zaručena také dostatečná produkce filmů, protože za jediný večer bude téměř vyčerpána možnost další exploatace filmu, který dnes naplňuje obecněm sině biografů po celé týdny.

Musím učinit nějaký závěr a nechtěl bych zanechat ve čtenáři dojem příliš pesimistický. Mým cílem bylo jen varovat jej před předčasným nadšením a uchránit ho před nevyhnutelným rozčarováním. Těšme se — naopak — z toho že jsme účastní sice pracných, ale plných příslibů, jednoho z nejkrásnějších vynálezů, za něž děkujeme lidskému genu a tiché vytrvalosti badatelů. Všechny nesnáze, které jsem vyznačil, budou zítra překonány a za dvacet let naše děti se budou usmívat při retrospektivních vysíláních, která jim budou ukazována, jako se dnes usmíváme my při předvádění prvních filmů Augusta Lumiéra s onou odzbrojovací nevědomostí těch, kteří sbírají úrodu, jež jim byla pracně přichystána jejich předky.

Zatím se těšme ze „starožitnosti“, jakým je obyčejný přijímač rozhlasový, který ještě po mnoho let postačí zpříjemnit naše večery u krbu, dovoluje nám při tom, abychom si čtli, hovořili nebo hráli partii karet.

Pokud se týče televise, která bude vždy vyžadovat speciálních přístrojů, tu držíme na uzdě svoji netrpělivost a svoje touhy.

R. Brailard.

Vrchlický atd.

Ve „Venkově“ otiskl V. Řehoř J. Vrchlického „Českou legendu vánoční“ (z r. 1897); pozměnil při tom jeden verš:

„Má každý bojů dost v světě,
ty selské dítě však víc.
Nechť zloba a ústřk zlý rve tě,
vždy klidnou zachovej líc!
Co cizích ústřk a zloba? —
Však vlastních bratří zášť,
to nejvíc páli a hloďá
a u nás je domovem zvlášť.“

Tuto změnu (selské dítě místo české dítě) vysvětluje V. Řehoř touto poznámkou:

Poznámka v zápisníku: Dovolil jsem si změnit slova: „ty české dítě“ za slova: „ty selské dítě“, protože cítím, že to jest ještě výstižnější, ještě přílehavější.

Nahradí-li V. Řehoř slova: české dítě slovy selské dítě mohl by socialistický tisk stejně dobře pozměnit verše J. Vrchlického (i verše jiných básníků) a psát místo o českých dětech o dělnických dětech. Dovedeme si představit, kam bychom se dostali, kdyby tisk politických stran si mohl upravovat verše českých básníků podle svých stranických potřeb?

Ale V. Řehoř šel ještě dále; komentoval narození Krista tímto způsobem:

„Kdo byl nejvíce poctěn? Kdo byl vyvolen přede všemi? Sedlák se svým chlévem. Tam se narodil Spasitel.“

A kdo to nejdříve zvěděl a byl vyvolen, aby rozhlásil všem, i těm farizeům, zákoníkům, penězoměncům a celníkům?

Sedláci — pastýři — sluhové.

Hle, jak se zákon Boží splétá se zákonem pudy, jak lidé, žijící podle zákona pudy, byli vyvoleni, aby první a jediní hlásali počátek nového zákona Božího!“

Je často agitace, která nesprávnou metodou dociluje zcela opačných účinků. Agitace V. Řehoře patří do této kategorie. Je zcela možné, že živnostenská strana přijde s tím, že pěstoun Kristův Josef byl povoláním tesař, že tedy měl blízko k dnešní živnostenské straně.

V. G.

politika

Stanislav Yester:

Dělá německá armáda svou vlastní politiku?

Příliš mnoho důstojníků — a co z toho vyplývá.

Když mírová konference versailleská předepsala republikánskému Německu malou armádu o 100.000 žoldnících, do které bylo zahrnuto jen 4000 důstojníků z povolání, znamenalo to pro německou inteligenci, která hleděla na důstojnický stav jako na nejvyšší společenskou kastu, velikou ránu. Před světovou válkou německá císařská armáda měla kolem 40.000 aktivních důstojníků. Z toho skoro polovina padla, byla vážně zraněna anebo jinak utrpěla, že nemohla konat řádovou službu, ale na konci světové války tyto počty byly doplněny a v den příměří německá armáda čítala kolem 240.000 aktivních a záložních důstojníků a z toho přes 2000 generálů.

Představme si, že z 200.000 německých záložních důstojníků, většinou studentů, kteří si ještě chléb v civilu nevydělávali, dobrá polovina spoléhala, že po vítězné válce nové obrovské Německo ponechá je v armádě, která značně bude převyšovat tu předválečnou. Zařadit tyto povojenštělé masy mladé inteligence do mírových kvalitních povolání nebylo věcí právě lehkou. Zejména se tam špatně mohlo umístit na 30.000 důstojníků, kteří měli opustit své vojenské povolání bez znalostí nějakého jiného. — Jak to bylo těžké, ukázala celá řada pučí a dobrodružných podniků, jako bylo v letech 1919 a 1920 baltické tažení v. d. Goltze. V březnu 1920 došlo k t. zv. Kappově pučí, jehož cílem byla vojenská diktatura a záchrana staré armády před rozpuštěním. Až v červenci 1920, tedy pomalu dva roky od podepsání příměří, překročili v Německu pod vedením generála v. Seeckta k snížení armády na míru, předepsanou versailleskou smlouvou. Ale teprve v březnu 1921 dostává Reichsheer svou konečnou organizační formu: 7 divisí pěchoty, 3 divise jezdecké o 21 pluku pěchoty a 18 plucích jezdeckých. Celkem byla armáda republikánského Německa snížena jak v mužstvu, tak v důstojnictvu na devítinu mírové armády císařské před válkou světovou. Místo pěšího pluku byla tu rota, místo divise prapor, místo armádního sboru pluk. V této kapesní armádě mohla se uplatnit jen desítina aktiv-

ních důstojníků. Kdo do nové armády bude přijat, to byla především otázka organizační.

Jak se německá armáda obnovovala.

Není sporu, že od první chvíle, kdy se k reorganizaci republikánské německé armády přikročilo, počítal nový hlavní štáb (třeba zakázaný mírovou smlouvou) s obnovením staré branné moci. Na to se pamatovalo při nové organizaci. Základní otázkou bylo při tom, kdy a asi bude možné obnovit starou armádu. Když Prusko bylo Napoleonem poraženo r. 1806, musilo také rozpustit svou armádu, ale tajným výcvikem a tajným doplňováním podařilo se Scharnhorstovi během šesti let připravit velitelský sbor i vycvičené zálohy pro armádu novou a rozhodně značně kvalitnější než byla ta stará, která zašla u Jeny.

Úlohu Scharnhorsta v nové republikánské armádě přejal r. 1919 generál v. Seeckt, který zastupoval Německo jako vojenský znalec na mírové konferenci. V červnu 1919 stává se náčelníkem zamaskovaného hlavního štábu a v březnu 1920 šéfem německé armádní správy, tedy vrchním velitelem. V této funkci zůstal až do října 1926. Za jeho vedení vystřídali se tři náčelníci hlavního štábu. Posledním byl na příklad bývalý přednosta operačního oddělení německého hlavního stanu vr. 1918 a pravá ruka Ludendorffova, generál Wetzell.

Za šestileté éry v. Seecktovy malá německá armáda připravila jednak štáby velitelství vyšších jednotek a potom střední a nižší velitelský sbor. Štáby vyšších jednotek dalo aktivní důstojnictvo, kde se ponechávali jen výborní jedinci, a velitelský sbor střední a nižší dali výborně vycvičení poddůstojníci, kteří během šesti let prošli dokonalou velitelskou přípravou, i když neměli vždy úplné středoškolské vzdělání. Ale lidé starou. V těchto šesti letech aktivní důstojníci staré armády, v počtu přes 30.000, žili ze slušného výslužného a pracovali na vybudování miliční armády, která se uváděla v život rovnoběžně s armádou profesionální, jež i s kasernovanou policií měla kolem 200.000 mužů a 8000 důstojníků. V té době také generál v. Seeckt pracoval na své teorii kombinované branné moci pozemní, sestavené ze dvou rozdílných sil: z armády ofensivní o 20 divisích, sestavené z vojáků profesionálů, a armády defenzivní o 40—60 divisích, sestavené z milice. Tato branná moc měla společně s rudou armádou nejprve porazit Polsko a poté hluboko na německém území také porazit armádu francouzskou, která by Polsku spěchala na pomoc. Této armádní organizaci předcházely válečné plány právě vzpomenuuté a tyto plány předcházela zahraniční politika spojenectví německo-sovětsko-italského, jak ji radil teoretik Hentig. Zahraniční politika určuje možné nepřátele a spojení.

Spojenci a nepřátelé ukazují válečné možnosti a potřeby sil, k zajištění úspěchu z těchto potřeb sil vyplývá organizace vlastní armády. Poněvadž moderní armády potřebují pro válku doplněk určitého průmyslu válečného, tak jako potřebují určité obozy a služby. Bez válečné výroby dobře zajištěné se nedá operovat. Německá armáda, ovládající v míru nejvyšší východní břehy Rýnu, poněvadž na základě mírové smlouvy německé území západně Rýnu bylo demilitarisováno, nemohla za války proti Francii a Polsku počítat se svým těžkým průmyslem v Porurí. Náhradu měl opatřit průmysl sovětský a nedostatek potravin v případě blokády sovětské polní hospodářství. A tak německý

hlavní štáb dal základ k první sovětské pětiletce. Generál v. Seeckt strategii poválečného Německa budoval na těsné spolupráci se sovětským Ruskem. Spojí-li se Německo s Ruskem, spojí se Francie s Anglií, ale Německo s Ruskem budou silnější. V této politické koncepci byl vychován v. Seecktem nový generální štáb německý.

Generála v. Seeckta vystřídal ve vrchním velení generál Heye až do prosince 1930. V údobí Heyovy éry byl do října 1929 náčelníkem německého hlavního štábu generál v. Blomberg, kterého vystřídává v náčelnictví generál v. Hammerstein-Equord, ale jen na rok, poněvadž po odchodu generála Heye stává se vrchní n velitelem generál Hammerstein a to do ledna 1934, tedy je jím skoro rok za vlády Hitlerovy. Generál Hammerstein si přibral za náčelníka štábu nejprve generála Adama a r. 1933 na podzim generála Becka, který je jím dosud, ač v únoru 1934 generála Hammersteina na místě vrchního velitele armády vystřídal generál v. Fritsch, dosavadní vrchní velitel. V osobách: Heye, Hammerstein, Fritsch v pozemní armádě se udržuje přísně dědictví v. Seecktovo. Jedinou úchylkou je tu Blomberg, bývalý náčelník štábu za Heye. Generál Hammerstein přečkal rok vládu národně socialistickou a při tom se snažil u ní být co nejneoblíbenějším. Na místo vrchního velitele jej r. 1930 dosadil jeho osobní přítel generál Schleicher, úderníky bez soudu zavražděný (v červnu 1934). Ještě dopoledne 30. ledna 1933 byl Hammerstein jako vrchní velitel u presidenta Hindenburga a žádal ho, aby odstranil Hitlera. Před tím, než generál Hammerstein se stal náčelníkem německého hlavního štábu, podnikl studijní cestu Ruskem. Dnes přes odpor, který k němu chovají vedoucí německé kruhy, je generál Hammerstein v aktivní službě a byl dokonce povýšen.

Němci si potrpí na tradici, poněvadž tradice je také projevem určité kázně. Nejvíce si na tradici potrpěl německý generální štáb. Úcta k Schlieffenovi, autoru plánu pochodu na Francii skrze Belgii, nebyla menší než je úcta dnešního německého štábu k v. Seecktovi, zakladateli dnešní německé branné moci. Německému generálnímu štábu neimponovali ani takoví státníci jako Bismarck, i když v. Seeckt hlásal, že voják se má poslušně podrobit státníku. To v. Seecktovi nebránilo, aby sám nějakou tu radu německým státníkům nedal, a politik může říci, že nějak špatné ty rady nebyly.

Blomberg a Fritsch.

Jak už jsme řekli, když generál v. Heye byl vrchním velitelem armády, měl jako náčelníka hlavního štábu generála v. Blomberga až do října 1929, kdy ho vystřídal generál v. Hammerstein, pozdější vrchní velitel do r. 1934. Generál v. Blomberg r. 1929 stal se velícím generálem oblasti I. (Východní Prusko). Jeho náčelníkem štábu byl plukovník v. Bonin, který chtěl obranu Východního Pruska budovat na obětech velkostatkářů. Zato nebyl oblíben. Proto v. Bonin byl odvolán a na jeho místo se dostal plukovník v. Reichenau, syn vylance Reichenaua, zakladatele Spolku zahraničních Němců, který záhy navázal styk se stranou národně socialistickou. Zlí jazykové tvrdí, že plukovník Reichenau získal svého velícího generála v. Blomberga pro Hitlerovo hnutí. S Blombergem se setkáváme také roku 1932 na odzbrojovací konferenci v Ženevě. Když Hitler se ujal vlády, jmenoval generála v. Blomberga ministrem říšské obrany ve svém kabinetě, zatím co

vrchním velitelem pozemní armády byl dále generál v. Hammerstein. V lednu 1934 v. Hammerstein odchází a v čelo pozemní armády se dostává generál v. Fritsch.

Ponecháme-li stranou vrchní velitele ostatních branných složek: loďstva a letectva, jsou dnes nejvýznamnějšími činiteli v Německu dva muži starého německého generálního štábu, v. Blomberg a v. Fritsch; v. Blomberg na základě zákona z 21. května 1935 stal se říšským ministrem války a jako říšský ministr války také vrchním velitelem německé branné moci, která sestává z pozemní armády, letectva a loďstva. A tak 20. dubna 1935 v. Blomberg je jmenován prvním maršálem poválečného Německa. Nestal se jím ani Ludendorff, ani v. Seeckt, vlastní tvůrce německé branné moci, nýbrž generál, který se ukázal dobrým štábním pracovníkem, ale při tom také mužem, který má smysl pro politickou konjunkturu.

Generál v. Fritsch je typ mnohem tvrdší a velkorysejší než maršál v. Blomberg. Byl kdysi přednostou operačního oddělení v. Seeckta, a ten si dovedl vybírat spolupracovníky. I když v čelo ministerstva říšské obrany a pak v čelo ministerstva války se dostal v. Blomberg, armáda zůstala zanýtována proti politickým vlivům. Generální štáb a generalita stáli nejprve za v. Hammersteinem, který čelil všem pokusům generála Reichenaua, aby došlo k sloučení říšské obrany s Hitlerovými oddíly, tedy ve skutečnosti k likvidaci říšské obrany a generálního štábu.

Nástupce v. Hammersteinův generál v. Fritsch je prý stejným odpůrcem hitlerismu jako je v. Hammerstein. Proto také za generála Fritsche politický generál v. Reichenau, označovaný za Hitlerova důvěrníka, byl nejprve jmenován velitelem sboru a nakonec poslán na studijní cestu do Japonska a Číny. Že se politika v armádě vyplácí, ukázala kariéra generála Reichenaua, který v dubnu 1929 byl povýšen na podplukovníka a už v r. 1935 byl divisním generálem a velitelem armádního sboru. Ještě větší kariéru dělali synové maršála Blomberga. Starší byl v únoru r. 1931 jmenován poručíkem, na podzim 1936 byl už leteckým podplukovníkem ve věku 26 let. Mladší je leteckým majorem.

Jesuitský řád.

Churchill nazval německý generální štáb řádem podobným jezuitskému. Do tohoto řádu se přísně vybírají nově příchozí a nemá tam na růžích ustláno ten, kdo neprošel trudným generál-štábním školením. Za světové války, kdy byl veliký nedostatek důstojníků generálního štábu, přijímali se do něho velmi schopní důstojníci řadové služby, kteří nakonec vynikli, ale při tom nikdy jim nebylo odpuštěno, že neprošli vysokou školou válečnou. Takový osud stihl na příklad před čtyřiceti lety zakladatele nové teorie střetného boje, generála Schlichtinga. Ač měl myšlenky znamenité, styl skvělý, nemohl být dokonale bezvadnou autoritou v německé armádě, poněvadž nebyl důstojníkem generálního štábu. Také maršál v. Blomberg není důstojníkem generálního štábu s předepsaným školením. Za války jako velitel roty a kapitán byl přidělen do štábu, kde vynikl, a nakonec se s ním v r. 1918 setkáváme jako s majorem a přednostou operačního oddělení u 7. armády, jejímž náčelníkem štábu byl plukovník Reinhardt, který za republiky byl jmenován prvním šéfem armádního vedení v říšském ministerstvu obrany a který ustoupil pak v. Seecktovi. Reinhardt přivedl

majora v. Blomberga do republikánského generálního štábu, kde se Blomberg osvědčil. Po odstoupení v. Seeckta je v. Blomberg jmenován náčelníkem německého hlavního štábu, ještě jako plukovník. Tehdy rozdělával v německém ministerstvu obrany funkce a hodnosti všemocný plukovník v. Schleicher. V té době byl přednostou operačního oddělení německého hlavního štábu pod Blombergovým vedením, který se zatím stal generálem, plukovník v. Fritsch, dnešní vrchní velitel pozemní armády.

Armáda a Hitlerův režim.

Na počátku této úvahy jsme řekli, že generál v. Seeckt organizoval malou armádu republikánského Německa tak, aby ve vhodné době se mohla co nejrychleji rozšířit ve starou armádu předválečnou, ale na základě válečných zkušeností zdokonalenou a po případě i zvětšenou. Šlo jen o to, kdy naějde ta šťastná chvíle roztržení mírových závazků. Německá demokracie bořila mírové závazky velmi pomalu a při tom stále zapomínala na armádu, která nedečkávě přeshlapovala a státníkům německým stále opakovala, že pořádná politika požadavků setká se jen tehdy s výsledkem, když za těmi požadavky bude stát pořádná branná moc.

V německé říšské obraně se běžná politika nepěstovala a netrpěla. Důstojnický sbor byl doplňován z valné části z řad drobné šlechty a proto cítil spíše s velkostatkáři a statkáři než s průmyslem nebo nižšími vrstvami. Byly ovšem v něm také osobnosti velikého formátu, ale celek přec jen zůstal uzavřenou kastou, která mnoho se válkou naučila, ale při tom ze svých stavovských předsudků neslevila.

Veřejnost u nás i jinde zajímá, jaký poměr má německá armáda k německé vládnoucí straně, k národním socialistům. Už jsme se zmínili, že se vzpírala splynutí s hitlerovskou milicí, s SA a SS oddíly. Zavedením všeobecné branné povinnosti ovšem starý pečlivý výběr vojáků žoldnéřů odpadl a největší přírůstek branců přichází z řad hitlerovské mládeže. Mužstvo se tedy politicky jednotně zabarvuje, zatím co důstojnický sbor a zejména hlavní štáb snaží se zůstat nad běžnou politikou a pěstovat jen politiku síly budoucí německé říše. V tom směru nikdo německému důstojnickému sboru neposkytl tolik možností jako právě Hitler. On umožnil vybudování nové veliké armády, on dal této armádě neomezené prostředky, on obnovil kult německého vojáka, on postavil do popředí státu vojenskou autoritu. Nesmíme zapomínat, že podle posledních nařízení členem kabinetu není pouze ministr války, nýbrž také všichni tři vrchní velitelé (pozemní armády, loďstva a letectví). Německý hlavní štáb má v Hitlerově vládě čtyři aktivní členy a to něco znamená politicky i strategicky.

Vykládá se o možnosti převratu, který by provedla armáda ve svůj prospěch, tedy o zavedení vojenské diktatury. Dnes je podobná myšlenka vyloučena. Německý hlavní štáb má plné ruce práce s budováním veliké armády a je zcela rád, že těžkosti politické za něho někdo jiný vyřizuje hlavně v době, kdy válečná opatření jsou spojena s tak nepopulárními věcmi, jako je omezování výživy a drobné spotřební výroby. Německé armádě nikdy se tak dobře nedařilo jako dnes, nikdy neměla v německém státě tak velikou moc jako má dnes. Německý generální štáb pracuje metodicky. Nejprve musí mít dokončen nástroj, který potřebuje k svým cílům. Běžná politika vnitřní a zahraniční —

to jsou věci, které se dají upravit obratem ruky. Kolikrát se jen za poslední dva roky obrátila korouhvička italské politiky?

Německý hlavní štáb z valné části stojí za starou politickou koncepcí generála v. Seeckta: „Zajištěný tyl proti východu a volné ruce na západě!“ Ať už dnes se vyznává, co chce. V rozhodné chvíli nakonec bude se provádět v Německu rozhodná politika, a rozhodná politika je ta, kterou předpisuje německá strategie a kterou pokládá za nutnou německý generální štáb.

Všechno, co se nyní děje v německé zahraniční politice, je jen přechodným zaměstnáváním veřejného mínění, aby se nesoustřeďovalo na poměry domácí, které jsou ve skutečnosti poměry těžkými, válečnými. Dokud nebude vykován nástroj, nepodnikne německá politika nic, z čeho by mohla vzejít nová světová válka. V tom jí zabrání německý generální štáb. A nástroj ještě vykován není.

Franco — voják politický

Znala-li doba předválečná především typ politika občanského, zplodila doba poválečná typ politika-vojáka. Někde je to voják z povolání, někde voják ochotník, úderník, člen heimwehru a pod. V některých zemích už před válkou bylo vypěstováno občanské vědomí a sebevědomí. Tam není politického vojačství. Občané se organizují, formulují své programy, agituji ve volbách a v tisku, usilují o vliv na samosprávu a na stát. V jiných zemích se masy sice politicky probudily, ale nemají nezbytné přípravy k svéprávnému životu. Nevědí, co by počaly se svou politickou svobodou a hledají lidi, kteří by za ně mysleli a jednali. Říkájí jim pak vůdci. V takových zemích považuje obyčejně občan — smíme-li užít tohoto slova — svou politickou úlohu za splnění tím, že v neděli v šest hodin vstane, oblékne černou nebo hnědou košili a večer si maže jelením lojem nohy, otlacené celodenním maširováním.

Španělský fašismus je na tom tak špatně, že si ani nedovedl zorganizovat úderníky. Politická lhovostnost venkovských mas je tak veliká, že nejsou ochotny ani v neděli maširovat. Proto se tam musel postavit v čelo fašismu voják z povolání a přivést si místo úderníků Marokány. Se stanoviska politické prestiže fašismu je to jeden z nejžalostnějších úkazů.

Francovi je dnes 43 let. Je ženat a má dceru. Pochází z vojenské rodiny. Jeho otec byl námořním velitelem ve Ferrolu a měl mimo něho ještě dva syny, Mikuláše, který vstoupil do námořnictva, a Ramona, známého letce. Vojenská kariéra Francisca Franca — tak zní jméno velitele povstalců — byla neobyčejně rychlá. Ve čtrnácti letech vstoupil do španělské pěchotní akademie, kterou po třech letech absolvoval, a dal se potom do služeb generála Berenguera, který organizoval domorodou armádu v Maroku. Franco byl komandován do Melilly, do téhož města, jehož jméno nyní vzrušilo pozornost světa tím, že se tam začínají usazovat Němci. Touto službou se začíná Francův dlouhý pobyt v Maroku, které Franco poznal a které se potom stalo základnou jeho převratného nástupu. Ve dvaceti letech byl jmenován kapitánem a stal se velitelem setniny pravidelného marockého vojska v Tetuanu. Bojoval s ní a byl u Buitu raněn. Kule mu prostřelila žaludek a dotkla se jednoho plicního laloku. Za tři roky nato se stává majorem. To už je v Maroku klidněji a úkol vojska se omezuje více méně na funkci policejní.

V té době začal plukovník Millan Astray organizovat španělskou cizineckou legii. Franco se hlásí do jeho služeb, stává se podvelitelem nového útvaru a nadto přítelem velitelovým. Kdežto jeho první vojenský učitel, generál Berenguer, byl spíše typ vojáka vědeckého, který odchoval

řadu dobrých velitelů — jeden z nich se jmenuje Mola a řídí dnes spolu s Francem vojenské operace povstalců — je Astray španělštější: nadšený, bravurní, neuváživý, milující rozněcující řeči. Toto přátelství se potom v povstání osvědčilo. Bývalý velitel přispěchal rychle k Francovi, jakmile se dověděl, že jeho někdejší žák organizuje vzpuru. Z velitele se stává podřízený. Jednomu novináři o tom řekl Astray toto: „Především jsem k němu měl otcovskou náklonnost. Tento cit se však změnil a nyní k němu já přicházím o radu. Vyslovím-li své mínění, podrobují se, když je Franco mění nebo odmítá. Jsem v takovém případě přesvědčen, že jsem se mýlil.“ Podle Astrayova názoru je Franco „nejlepší stratég století“. Také nebožtík Lyautey, vojenský organisátor francouzského Maroka, si Franca vážil.

Od roku 1921 válčí Franco neustále v Maroku a rychle postupuje v hodnostech: 1923 je jmenován podplukovníkem, brzy nato plukovníkem a řídí na rozkaz generála Primo de Rivery okupaci zátoky Alhucemaské. Ve věku 34 let, roku 1926, dosáhl hodnosti brigádního generála. V té době se zakládá v Saragose nová vojenská akademie a Franco se stává jejím ředitelem. Umiňuje si, že vybuduje vzorný vojenský ústav, jehož absolventi by se vyrovnali absolventům kterékoli školy zahraniční. Také v tomto podniku má úspěch: úroveň školy uznali i cizí vojáci, na příklad Maginot. Také vlastní vojenské vzdělání Franco doplňuje. V Maroku poznal francouzské důstojníky a podívoval se jejich kvalitě. Proto šel potom do Versailles, do kursu pro plukovníky a brigádní generály.

Přiblížil se konec diktatury Primo de Riverovy. 14. dubna 1931 byly obecní volby, jejichž výsledek překvapil pravici. Přinesly většinu levým republikánům. Byla vyhlášena druhá republika. Mnoho lidí bylo zvědavо, jak se k ní postaví Franco, ale ten se vyjádřil poněkud záhadně: „Nejdřív vlast. Vojáci se nemají míchat do politiky, mají myslet především na vlast. Dobro národa a velikost armády mají být hlavními cíli jejich práce.“ Jedni tomu rozuměli tak, že se Franco přidává k režimu, jiní zase tak, že si vyhrazuje svobodu akce. Ale byla to prostě neutralita. Nová vláda však Franca podráždila tím, že rozpustila vojenskou akademii v Saragose, ústav, na nějž byl Franco velmi pyšný. Franco ztrácí toto vynikající místo a v letech 1931 až 1933 nehraje ve veřejném životě žádné úlohy. 1933 je jmenován velitelem na Balearech; podobně jako Maroko, budou mít později i tyto ostrovy zvláštní význam v jeho povstání. Roku 1934 se mu po prvé dostává úlohy vojenskonolitické: potlačit povstání v Asturii. Rozumí se, že se jí zhostil s úspěchem, tím spíš, že povstání nebylo dobře přinraveno. Francova kariéra tak dostala zase nový podnět. Je za to jmenován armádním velitelem v Maroku a za rok, když se stal ministrem války Gil Robles, náčelníkem generálního štábu. Tento reakcionář a Franco se stávají velkými přáteli a také politickými spolupracovníky. Robles podporuje Franca, kde a pokud může, až do svého odchodu z ministerstva před únorovými volbami.

Levice nepochybně dobře věděla, s kým má v osobě Francově čest. Když jí volby 16. února 1936 přinesly většinu a tím i vládu, chtěla se Franca zbavit a poslala jej na Kanárské ostrovy. Těžko říci, zdali to bylo moudré. Politisující voják byl sice daleko od Madridu, ale také nekontrolován a zejména — vyhledáván.

Už před únorovými volbami s ním pravice počítala. Byl náčelníkem štábu a po asturském povstání měla armáda ve veřejném životě silnou posici. Mohl by tedy volby zmařit. Jednoho dne obědvá v kroužku generálů a politiků — také asi dva cizí vyslanci byli přítomni. A tam mu položili otázku, zdali by byl ochoten provést vojenský převrat. Franco odmítl a rozhodl se čekat na výsledek voleb. Pravice doufala, že ten bude pro ni příznivý. Ale těsně před volbami se situace změnila, anarchisté se rozhodli, že budou hlasovat, a tak naděje na vítězství pravice mizí. Proto jdou politikové odpoledne 16. února znovu k Fran-

covi. Je prý třeba, aby armáda zasáhla, dříve než bude vyhlášen výsledek voleb. Ale Franco zase odmítl.

S novým režimem ovšem spokojen není. Zdá se mu, že armáda v něm není dost ceněna. Píše z Kanárských ostrovů předsedovi vlády: „Citím všude kolem sebe hořkost nad tím, jak libovolně se jedná s armádou. Varuji Vás před nebezpečím podobné situace. Myslím, že jste špatně informován o smýšlení vojáků.“ Na Kanárské ostrovy jezdí emisaři a informují Franca o situaci. V červenci považuje Franco přípravy za dostatečné a situaci za zralou. Odjíždí do Maroka a zahajuje občanskou válku.

Pokud jde o jeho politické názory, jsou vojensky stručné. Až do 17. července 1936 o nich nebylo mnoho známo. Teprve po zahájení občanské války bylo nutno tu a tam promluvit a politicky odůvodnit, zač se vlastně bojuje. Podle Franca jsou cíle jeho boje tyto: potříit komunismus a zavést silnou vládu podle autoritativního principu. Představitelem této autority má být armáda. Španělsko je třeba zachránit násilím a proto se v čelo povstání postavila armáda. Národ musí zachránit armáda. Španělsku je třeba dáti ve světě místo, které mu náleží. Nové Španělsko chce mít přátelské stvkv se všemi státy mimo marxistické a bude zejména vědecko těm zemím, které podporovaly povstalce: Portugalsku, Německu a Itálii. Nový režim bude chránit rodinu a náboženství. V ohledu sociálním bude pokrokový (to se rozumí, kterýpak fašismus ještě nebyl sociální a pokrokový!). Vládnout se bude ve prospěch středních tříd a chudiny. Dělníci prý se nemají čeho bát.

Je to všecko? Ano, všecko. Politický voják z let dvacátých vstáčí s málem. Až se trochu uklidní nyníší politické vášně a lidé zase budou moci trochu střídlivěji uvažovat, poznají, jaká hrozná žebrota je po stránce myšlenkové fašismus, zejména tento vojenský, který svůj program sestavuje z několika čísel německých a italských novin. Budoucnost se jednou zhrozí prázdnoty, jakou se daly masy za našich časů vést. Tato budoucnost také zjistí, že fašismus vlastně neměl programu a že jeho prapor byl narvechlo slátán z několika záplat, utrhaných z pláštů ucelenějších doktrin: z marxismu, z macchiavelismu, z bergsonismu a sorelismu, z pangermanismu a pod. Z toho ze všeho s pořádnou přísadou drzé vládvchtivosti a prohané demagogie uvařena ideologická kaše, která se hlavými porcemi cne do hlav maloměšťáků, zdivočelých strachem a zmatených sociálními nesnázemi doby. ZS

literatura a umění

F. Peroutka:

Literární kabinet hrůzy

III.

Kdyby proletářský osud znamenal všechno pro vývoj ducha, musili by se Philippe a Céline sobě skoro navlas podobati. Místo toho je mezi nimi rozdíl jako mezi polořeckv harmonickým člověkem a jakousi gotickou řurií. Kdyby „mládí, bez obrany ztracené v dřině“, znamenalo všechno, musil by Dickens cítit a psát stejně jako Céline. Avšak, ačkoliv Dickens v mládí se nepřiblížil životu se stránky o nic lepší než Céline, ačkoliv suma dřiny a útrap, která na něm spočinula, nebyla nikterak lehčí, zůstavil dílo, jež je jednou z největších oslav dobrých stránek člověka, jaká kdy byla složena, jedním z nejslavnějších projevů záliby v životě. Proti proletáři Célinovi nemůžete postavit větší protiklad než proletáře Dickense. Je mezi nimi rozdíl jako mezi teplým jarním dnem a třiceti stupni mrazu. Ačkoliv Dic-

kens a Philippe měli všechny vnější příčiny být stejně nešťastní a zhnuseni jako Céline, postavili se zpříma a s potěšením v tomto světě. Ale jsou lidé, ve všech třídách společenských, kteří byli zlomeni dřív, než se jim začaly dít zlé věci. A jsou někteří, kteří jsou rovněž důkladně zlomeni, ačkoliv je nikdy ani neštěstí, ani chudoba, ani dřina nepotkaly. Rozhodují o tom nikoliv události, jež je potkaly, nýbrž jejich vnitřní uzpůsobení, stav jejich nervů a jejich smyslů.

Ostatně pesimismus naprosto není obvyklým duševním výrazem proletářské třídy. Spíše optimismus, jako u každé třídy, která stojí na začátku své emancipace. „Jako ptáci, volní a svobodní, půjdeme životem“, praví jeden ze zakladatelů socialismu. Připojme k těm spisovatelům, kteří se svým naladěním Célinovi naprosto nepodobají, ačkoliv také vyšli z hlubin proletářské třídy, ještě Maxima Gorkého. Opět: jaký to rozdíl mezi tímto autorem písně o sokolu a autorem mnoha stránek o zvracení a smrdění. „Cesta do hlubin noci“ — ne, takový není smysl Gorkého díla. Spíše: cesta za sluncem. Kdybychom měli hledati autory Célinovi nejpodobnější, musili bychom se obrátiti ne k proletářům, nýbrž do opačného rohu: ke spisovatelům, kteří vyšli z úpadkové buržoasie.

Základní postoj k životu záleží na tom, s jakými nervy se člověk narodí nebo jaké si je dovede uchovat. Jak je to po té stránce se Célinem? Zvracení je téměř nejčastější děj v jeho knihách. Sotva proto, že by si autor nevymyslil, jako zajímavý detail, že jeho lidé budou pořád zvracet. Zdá se, že má k tomu jiný, autobiografičtější vztah. Je pravda, že má tak často horečné sny? Že mu tak často hučí v uších? Ale nesmíme pátrat po výslovném svědectví v jeho knihách: tak, jako on, se může dívat na svět jen někdo, komu je permanentně špatně od žaludku.

Maupassant pravil: „Rozdílne naše oči, uši, sluch vytvářejí tolik pravd, kolik je na světě lidí.“ I célinovská pravda byla takto vytvořena. Paprsky sluneční v pokoji mají tu barvu, jakou sklo v oknech. Abychom zvěděli pravdu, musíme vyjít ven. Ano, ale kdyby člověk mohl ze sebe vyjít! Kdyby Céline mohl opustiti svou konstituci! Vskutku, „každý má svou pravdu“. Ale mít některou pravdu je neštěstí, mít některou je nečestno, mít jinou je hnusno. Je asi marno polemizovat proti obrazu, který Céline podává o životě, neboť je marno polemizovat proti stavu nervů. Jestliže se s člověkem stane to, čemu staří křesťané říkali „ztratiti milost“, je možno, že člověk takto pochmurně spatří svět. Pak zbývá jen říci: děkuji ti osude, že nejsem jako on.

Je to stará otázka a staré vpytování: jaký je život? Ale asi marně se ptáme a dostáváme tisíce různých odpovědí. Život je takový, jaký je člověk, jenž ho vnímá. Ale nikdo ještě neodpověděl v polohách tak malých, jako Céline. Luštíme otázku, jaký je život, a nedovedeme ani rozluštit, jaká je vůně řízku. Čechov v jedné povídce popisuje, kterak cestujícímu přišlo špatně od vůně řízku. Přišlo mu ostatně špatně, i když na nádraží viděl zdravé, smějící se děvče. To naprosto nejsou pocity, jaké má normální člověk k vůni jídla nebo k zdravému, veselému děvčeti. Ale i tento muž měl svou pravdu. Jeho pocity byly příznak počínajícího tyfu. Táž věc, podle stavu nervů a těla, může v někom vzbudit pocity libé a v jiném nelibé. De nervis non est disputandum. Literatura je plna přísládlých poetických zmínek o vůni sena. Ale pojednou čteme u ruského autora: „odporně páchlo seno . . .“

Nietsche řekl: „Pravda je onen druh omylu, bez kterého by určitý druh živých bytostí nemohl žít.“ Célinova pravda je však onen druh omylu, se kterým by většina druhů živých bytostí nemohla žít. Více než o životě povídá nám tato pravda o nervech, které jej zachycují. Více než svědectvím o veškerenstvu je svědectvím o autorovi. Taková převaha hnusných a nelibých pocitů je neklamným svědectvím nějaké nepodařenosti a dekadence.

Mnoho čtenářů má snad nad Célinem chuť zvolati: hle, vyvrcholení naturalismu! Ale Céline může právě tak vyvrcholovati literární směr Zolův jako onen směr ve francouzské literatuře, na jehož začátku stojí známá Baudelairova báseň „Mrcha“. Znáte ji: za městem, necudně roztažena, plna červů, leží hnijící mrcha; jednou se tomu budeš podobat i ty, má krásná milenko . . . Jak célinovské to tóny, ačkoliv Baudelaire nebyl žádný naturalista! Jen romantik nebo dekadent může tak po célinovsku uctívati ohyzdnost a bizarnost. Skoro jsme už zapomněli, co to byla francouzská dekadence. Nad Célinem však si musíme oživit vzpomínky na ni. Více než naturalista je to poslední výhonek pařížské dekadence. Má typicky dekadentní únavu ze všech ideí, ze všeho snažení, ze všech institucí. Představuje rozklad, úpadek všeho. Co jiného bychom měli nazvati dekadencí, ne-li toto? Na půdě jeho duše nevyrostla žádná snaha. Komunisté jsou mu stejně protivní jako měšťáci.

Dekadentní stav nervů a mysli byl kolem konce minulého století ve Francii východiskem, ze kterého se dospívalo k zdánlivě různým výsledkům. Celkem byly dva hlavní proudy dekadentních zálib: jedni utíkali se od skutečnosti do stylisovaných prostředí rafinovaného luxu, mezi markýzy, do umělosti, snad i do nadsvětské něžnosti; hráti si na aristokrata, bylo jednou z oblíbených póz. Na tomto křídle stál Maeterlinck. Ještě jsme nezapomněli na celý jeho poctivý a křehký svět, na jeho princezny, labutě, lilie, na jeho pohádkové scenerie starých zámků a tajuplných černých vod. Druhý směr dekadentů však směřoval k jakémusi barbarství a zálibě v ohyzdnosti a hnusu, k analýze hrůzy, abnormálnosti a zvrhlé smyslnosti. Jedni dekadenti spěchali pokleknout před oltář a vzývat Pannu Marii, jiní ukájeli svou duši sensacemi, jež bylo možno získati mezi nevěstkami. Hráti si na zvíře bylo druhou z oblíbených póz. Tyto dvě větve vyrůstaly ze společného kmene. Dekadent, přitahovaný rafinovaným luxem, a dekadent, vábený brutálitou, měli to společné, že shledávali obyčejnou skutečnost nesnesitelnou a hleděli od ní uprchnouti kamkoliv, výš nebo níž, k oblakům nebo k absintu. Proto, ač jedni z nich se více podobali spisovatelům pohádek a druzí více naturalistům, byli to duševní bratři a s porozuměním by si porozprávěli. Duše byla oběma druhům dekadentů nástrojem, na němž je třeba vyluzovati neznámé duševní sensace, aby se uteklo nudě. Bavili se novinkami, sensacemi, bizarnostmi. „Je třeba pocítiti vše, co jen možno,“ řekl Barrès. To bylo typicky dekadentní heslo.

Nuže, Céline je jen další krok na oné dekadentní cestě „pocítiti vše, co jen možno“, dalších několik smýknutí smyčce na nástroji duše, připravené přijmouti vše neobvyklé. V podstatě jde zase za nervovými sensacemi, což byl hlavní válečný pokřik dekadentů. Mezi černou mší, kterou někteří dekadenti slouživali, a jeho romány není velkého rozdílu: je za tím stejné potěšení z rouhačství. Je to pionýr v krajích nezbadaných, přesně podle dekadentních předpisů. Není podoben Charles Louis Philip-

povi právě proto, že nemůže být podoben člověku zdravému. Má více společného, dejme tomu, s Huysmansem nebo i s Poëm. Jako všichni dekadenti byli vždy trochu specialisty, jednoho pocitu nebo jednoho námětu, i on je specialista: hrubého a hnusného. Baudelaire miloval hrůzu a učinil z ní estetický princip. Céline jde dále a snaží se nalézt nějaký estetický účinek v hnusnostech. Jak může doufat v takový nepravděpodobný výsledek? Nezapomínejme, že má romantickou a dekadentní estetiku. Zákony této estetiky formuloval Baudelaire, napsav: „Co není trochu znetvořeno, vypadá nesmyslně; z toho vyplývá, že nepravdivost, to znamená neočekávané, překvapení, údiv, jsou podstatnou částí a zvláštností krásy.“ Prostý dekadentní princip Célinovy estetiky je takový: napíše knihu, jaké ještě nebylo; jak by zvláštní mohlo být krásné? Stačí-li mu nasytiti se tím triumfem, napsal skutečně knihu, jaké ještě nebylo.

Vyhověl tím romanticko-dekadentnímu principu v sobě, ale vyhověl tím zároveň ještě mnoha jiným věcem v sobě. Vyrovnal se tím nějakým způsobem i s životem, který mu nepochybně nadělil více pocitů méněcennosti, než je příjemno snášet. A v tom má psychoanalysa pravdu: kde je nějaký pocit méněcennosti, tam je zároveň také snaha uniknout mu, rovně nebo oklikou, jak to jde. To je vlastní příčinou leckterého nerozumného a křečovitého vynášení, ale může to být podnětem k literárnímu směru. Céline sám praví: „Když je člověk slabý, nejvíc ho posílí to, že s lidí, jichž se nejvíc bojí, strhá všechnu vážnost a všechno kouzlo, které na nich snad ještě vidává.“ Tušili jsme, že jednou z pohonných sil této literatury je jakási pomstychtivost: zde nám to autor sám potvrzuje.

Je však ještě jeden, sympatičtější živel v jeho duši, i když na konec vede do bahna: touha po pravdě. Tam, kde je nejhnusnější, tam, kde dává červům lézt po mrtvolách a živým lidem smrděti, tam, domnívá se, že je nejpravdivější, uvěřiv jednou provždy, že pravda je ohyzdná a smutná: „Možná, že člověk právě to hledá po celý život, nic než toto, největší možný zármutek, aby se, než zemře, stal opravdu sám sebou.“ Cítíme téměř, jak, přivlékaje na scénu nějaký odporný detail, činí tak proto, že se domnívá, že právě v té chvíli svírá oběma rukama pevně život. „Tak já si teda podržím život pěkně v obou hrstích se vším, co o něm vím, co lze tušit...“ „Breughel, Greco, ba i Goya: to jsou ti siláci, kteří mi dodávají odvahy, abych toho lotříka Život pěkně zvalchoval...“ Uchopil tak kus pravdy a přírody, jak byla dostupna jeho zvláště uzpůsobené vnímavosti. Ale přichází na mysl, co kdysi napsal F. X. Šalda: „Ano, příroda je veskrze cosi záporného a protismyslného; ne nadarmo se proti ní brání po celý život člověk dobře organizovaný... Bylo třeba teprve celé nepochopitelné perversnosti člověka devatenáctého století, všeho jeho sebevražedného naturalismu, aby si zamíloval, co jest jeho zhouba a zmar, aby koketoval se svou smrtí, aby sentimentálně si hrál s tím, co vraždí a tráví, aby přenášel zaslepenou rukou rozvrat a rozklad přírody do umění a domníval se, že tvoří tam, kde jen bořil útvary minulé krásy a síly.“

Na začátku „Smrti na úvěr“ je tato čtvrt stránky:

„Na chodníku, hele, kulhavý pejsek. Jde za mnou sám od sebe... Ale byl to pes hrozně bázlivý. Nadostával se asi příliš nelibostného bití. Ráno, když otevřeli okno, nechtěl ani čekat: vyskočil ven, měl strach i z nás. Myslel, že jsme ho zavřeli za trest. Nechápal už vůbec nic. Nevěřil už vůbec ničemu. A to potom je strašný život.“

Hle, jakým básníkem by mohl býti tento spisovatel, kdyby nebyl tak neblaze vzteklý, kdyby si nevytvořil pedantickou dogmatiku hnusu. Je to jeden záchvěv duše a srdce mezi nesčetnými mechanickými a reflexními záchvěvy těla a nervů. Je to ona cibulíčka, za kterou Céline by měl být vpuštěn do království nebeského.

věda a práce

Inž. Max Seydewitz a inž. Kurt Doberer:

Paprsky smrti

Autoři tohoto článku vydali v Londýně pod titulem „Paprsky smrti a jiné nové válečné zbraně“ odbornou studii o nových válečných prostředcích. Přinášíme ukázkou z nejzajímavější části knihy, v níž autoři vědecky hodnotí význam různých nových druhů paprsků, působících na dálku, jimiž se dosud zabývaly pouze dobrodružné romány.

Objev paprsků, které usmrcují.

Paprsek, který by ve válce bez hlesu smetl řadu nepřátel, rozrušil jejich mosty, rozložil jejich krev a uvedl ji do varu, přeměnil jejich svaly v beztvárnou a páchnoucí hmotu — tento paprsek hledaly armády už dávno.

Také věda se už dávno zaměstnává podobnými paprsky. Paprsky, kterých by se k tomuto účelu dalo využítí, však skýtají tu obtíž, že leží na místě svazku vln, k němuž je nesmírně těžko se přiblížit. Mezi krátkými vlnami rozhlasovými a nejdelšími vlnami tepelnými ležela dlouhá mezera, do níž věda pronikla teprve v posledních letech. Teprve fysiku Jindřicha Hertze se podařilo dosáhnouti vln o délce 66 cm. Aparatury, kterých on a jeho nástupci užívali, však dosáhly jen minimálních výkonů a jen tlumených rychle se ztrácejících vln. Účinek těchto tajemných, vysokofrekvenčních paprsků Jindřicha Hertze byl zkoušen na živých bytostech.

Už před světovou válkou dosáhl profesor d'Arsonval umělého zvýšení teploty krve u pokusných zvířat, vystavených vysílaným paprskům. Později bylo možno elektronovými trubiciemi působiti na lidi i na zvířata daleko silněji. Němečtí fysikové Barkhausen a Kurz dosáhli netlumených ultrakrátkých vln o délce jen 43 cm.

S těmito výsledky bylo již možno započítí nebezpečné pokusy, které ukazovaly stále zřetelněji cestu k usmrcujícímu paprskům. První počal své pokusy se stroji vyrábějícími tak silné ultrakrátké vlny německý profesor Esau v Jeně roku 1929. Jena je rodným městem smrtících paprsků. Profesor Esau vyrážel svůj paprsek mezi mosaznými deskami do vzduchu. Mouchy, které se dostaly do jejich pole, padaly okamžitě usmrceny na podlahu. Myši a krysy umíraly po několika vteřinách.

K podobným pokusům docházelo i jinde. Američané opakovali tento pokus roku 1930 se psem, s volem a s lidoopem. Vůl odolal nejdéle smrtícímu paprsku a byl umrcen teprve po 92 vteřinách.

Z postavení ultrakrátkých vln ve svazku vlnovém je patrné, že jejich účinky nejsou chemické, nýbrž fysikálně elektrické. U zvířat, s nimiž se daly pokusy, se ukazují podobné zjevy jako v případě Jouleovy teploty. Tato Jouleova teplota vzniká tím, že tělesa kladou odpor procházející elektrině. Krev, kosti a tkáň se tu zahřívají. Srdce pumpuje krev stále prudčeji k povrchu. Poněvadž krev nemůže býti stejně rychle odváděna nazpět, dochází k návalům krve v končetinách. Zvířata, vystavená pokusům, počala krváceti z tlamy a končetin. K smrti dochází ochrnutím srdečního svalu.

Hrozný a názorný obraz, jak vypadá smrt vlivem podobného paprsku, skýtá květina, jejíž stonky a lupeny jsou postaveny do pole těchto paprsků. Po několika vteřinách zduří. Ztratí barvu, tvar i svou pevnost. Svráští se a vytvoří hnědavou, beztvárnou a rozpařenou hmotu. Je vidět, že se zde naskytá smrtící ústroj, před nímž blednou všechny ostatní válečné zbraně. První pokusy, jimiž byla zjišťována rychlost úmrtí při užití přímých vln, podnikal Schereschewsky na myších. Dnes se zjišťuje v různých válečných laboratořích, působí-li určité druhy paprsků ničivěji na určité speciální orgány.

Útok na lidskou krev a mozek.

Exaktními pracemi lékařů je nejlépe připraven útok na lidskou krev. Zjistili, že pro každou tekutou chemickou sloučeninu je určitá vlna neúčinnější. Pro lidskou krev je neúčinnější vlna o délce 3—4 metrů. Při tom vzniká smíšená teplota, neboť krevní tělíska se zahřívají prudčeji než krevní tekutina. Zbývá jen vyšetřit, je-li účinnější a smrtivější útok paprsků na celek lidské krve, nebo útok na krevní tělíska.

Bylo zjištěno, že zejména silný účinek se projevuje u roztoků fosfatových. V lidském těle obsahují více fosfátů játra, ústřední nervová soustava a mozek. Při pokusech s paprsky se ukázalo, že nejsilněji bývají poškozena játra. Ukázala se ochrnutí páteře. Po pitvě psů, volů a opic, s nimiž činili pokusy Američané, se ukázala poškozená kůra mozková. Myslíme, že laboratoře válečných států již asi dospěly při svých pokusech k tomu, jak tyto účinky je možno nejlépe kombinovati.

Členové Společnosti císaře Viléma v Berlíně konali v létě roku 1935 významné pokusy, jak specificky působí paprsky smrti na mozek a na nervovou podstatu. Při nich bylo zjištěno, že je možno vlnou určitého druhu podniknouti speciální útok na mozek.

Všechny pokusy, o nichž jsme se zmínili, se konaly při přechodu krátkých vln mezi dvěma kovovými deskami. Podobné pokusy bez stejně přesvědčivého účinku daly se i s použitím vydutých zrcadel z plechu anebo pomocí paralelních drátů. První pokusy ve velké podnikli japonští váleční technici, jejich výsledek se však zdál negativním. Pustili vor s pokusnými králíky na moře a namířili na něj z dálky smrtící paprsky. Bylo při tom dosaženo pouze toho, že se mořská hladina pokryla omámenými a usmrčenými rybami. Vyprávělo se při tom, že prý inženýři, zaměstnaní těmito pokusy, onemocněli, že jejich dásně zhnisaly, vlasy vypadaly, projevíly se křeče, porušení rovnováhy a po jednadvaceti dnech smrt. Podobné organické škody, způsobené mimo desky kondensátoru, jsou patrně přeháněním, vědecky však nejsou nemožné. Dosti často bylo pozorováno, že vysílací aparatury, v dnešní síle užívané, vyvolaly i na větší vzdálenost přeludné představy v nervech mozků lidí a různé subjektivní potíže. Čtřisetwattová vysílačka o vlnové délce tří metrů vyvolává u lidí, kteří při ní stojí, rozčilení, strach, pocity uleknutí, pesimismus a pocity veliké deprese.

Je patrné, že nemůžeme-li podnes způsobem techniky podobným smrtícím paprskům spáliti vojáky v zákopech odpůrců, je možno podobnými svazky paprsků vyvolati v řadách nepřátel alespoň uleknutí a strach a učiniti je neschopnými boje.

Ochrana proti paprskům smrti.

Aby nějaký bojovník prostředek byl opravdu nebezpečný, nesmí proti němu být po ruce obrana. Proti paprskům, o nichž jsme mluvili, nepůsobí isolačně ani olovo, ani sklo, ani porculán, ani olej. Proti ultrakrátkým vlnám

pomáhají drátěné klece. Musí býti vědecky konstruovány, aby paprsky skutečně zachycovaly a nejen je odváděly s jejich dráhy. Krátké vlny totiž porušují nejen živý organismus nýbrž i kámen a kov.

Projevují se tu jednak jejich účinky fyzikální tím, že působí rozmanitě zahřátí, jednak jejich účinky elektrické. Tyto elektrické účinky postihují molekuly, působí změnu struktury pod vlivem toho, že molekula je různě nabitá. Při amerických laboratorních pokusech bylo ukázáno, že traversa, vyzkoušená na zatížení 7000 kg, se zlomila pod vahou 600 kg. Je tedy třeba vytvořiti nové sloučeniny kovů, které jsou odolné proti bojovným účinkům. Lidský organismus se bohužel tímto způsobem nedá změnit. Bylo třeba tedy zkonstruovati zvláštní ochranné oděvy, kterých se užívá již dnes při krátkovlnné terapii. Jsou to oděvy z kovových tkání o několika vrstvách, opatřené kápěmi.

Gumový oděv, chránící proti jedovatým plynům, bude tedy třeba v příští válce doplniti ještě těžkým oděvem kovovým, aby voják byl uchráněn proti psychosé děsu, kterou nepřítel může rozsévati svými ultrakrátkými vlnami.

Olověný paprsek.

Německá věda ve Třetí říši dala oficiální název „paprsku smrti“ zvláštnímu paprsku, z atomu olova, který se řítí z vysílacího přístroje šílenou rychlostí 240.000 km za vteřinu. Za existenci tohoto paprsku vděčíme zásluhám dra Philippa Lenarda, tajného rady a profesora v Heidelbergu, v němž vidí národní socialisté vůdce německé fyziky. Lenard navázal již na starý objev vzduchoprázdných trubic, jimiž prochází elektrický proud, tak zvaných trubic Geisslerových. Z těchto nejmodernějších trubic se řítí elektrony rychlostí 240.000 km ve vteřině. Šíří se fialové záření. Vzduch se nabíjí elektrinou. Mouchy, těmito paprsky zasažené padají ihned mrtvy k zemi.

To už nejsou nevinné, katodové paprsky starých dob. Vyrážejí skoro rychlostí světla a německá věda pro ně zavedla název paprsků smrti. Jejich působení je ještě velice omezeno, je však možno jimi jednou v budoucnosti vykonati kus nebezpečné práce.

Isolací proti těmto paprskům je sklo. Moderní technika učinila ve zpracování skla tak velké pokroky, že již dnes je možno spodní prádlo pořizovati ze skla. Pro dnešní Německo jsou skleněné košile dokonce lacinější než bavlněné. Podle zprávy „International Textiles“ je možno vyráběti ze skla tkáň, která váží jen polovinu toho co umělé hedvábí, z ní se dají vyráběti trvanlivé skleněné látky, jež se dají práti.

Paprsky řídí válečné stroje.

Moderní válečná technika se snaží nahraditi člověka automaticky pracujícím strojem. Konstruuje tanky, letadla a válečné lodi, které by mohly býti vysílány k útoku bez mužstva. Tyto stroje jsou ovšem účinnější, poněvadž nejsou již závislé na řízení zranitelného člověka. V praxi však se užití těchto na dálku řízených lodí, tanků a letadel, skýtají určité meze.

Je obecně známo, že při pokročilosti dnešní radiové techniky je možno provésti bez drátů všechno to, co se jindy provádělo pomocí elektrického vedení a měděného drátu. Stejně, jako vytočením čísla na stupnici telefonového přístroje dosáhnete bezvadně spojení s kteroukoli z tisíců různých stanic, totéž můžete dosáhnouti dnes i rozkazem poslaným přes zesilovače elektromagnetů. Na tomto principu spočívá tajemství paprsků, řídicích určité přístroje na dálku. Na místo stupnice s telefonními čísly tu nastupuje kolo, zarázující různé motory. Zařízení těchto přístrojů je zdokonaleno tím, že rozkazy se přenášejí vlnami rozličné délky, a že se pracuje rezonančními soustavami, které reagují pouze na

vlny určité délky. Tím jsou možnosti těchto řídicích paprsků vyčerpány a každý z válečných strojů, řízených na dálku, užívá některé z těchto kombinací.

Vynález řízení na dálku není tedy žádným tajemstvím. Každý si při své denní praxi na ni zvykne bez myšlenek jako na samozřejmou věc, stejně jako na automatický telefon nebo na rádio. Tajemnost těchto vynálezů se projevuje teprve tehdy, když jsou používány ve službách války.

Torpedo, řízené na dálku.

Vedle lodí, řízených na dálku, byla už před rokem 1914 známa podmořská torpeda, dirigovaná z dálky. Po válce se tím intensivněji projevil zájem o praktickou konstrukci této zbraně. Generál William Mitchell, vrchní velitel amerického válečného letectví ve světové válce, líčí, jak podobných torped se užívalo při manévrech amerického loďstva. Toto podmořské torpedo, které se dá vystřelit na vzdálenost 8 km, má vmontováno ve své hlavici silný elektromagnet, jenž samostatně koriguje poslední část projeté dráhy a vede torpedo ke dnu napadené lodi. Z jiných pramenů se dovídáme, že torpedo, řízená z letadla pomocí krátkovlnných rozkazů, dosáhla plného úspěchu. Stejně uspokojivých výsledků jimi dosáhlo v říjnu 1927 i francouzské námořnictvo. Předvedlo pokus, při němž obrovské torpedo nebo malý podmořský člun, plovoucí v Seině, byl libovolně řízen s vrcholu Eiffelovy věže.

V téže době konali podobné pokusy francouzští inženýři v Tokiu. Jejich pokusy byly stejně úspěšné jako pokusy ostatních velmocí. Tyto pokusy však byly předstíženy specifickým japonským objevem. Japonští inženýři přišli na to, že na místě složitého elektrického agregátu, může být v torpedu uzavřen člověk. Jistota dosažení cíle je pak větší a náklad menší. V listopadu 1933 vyzvalo japonské námořní vedení vojáky, aby se postavili k dispozici pro tuto hrdinnou smrt. V Evropě vyvolalo velikou sensaci, že se k této akci na místo požadovaných čtyř set ohlásilo několik tisíc kandidátů sebevraždy.

Na dálku řízený tank.

Princip, podle něhož je možno řídit lodi a torpeda z dálky a podnikati s ním z dálky bojové úkony, dá se uplatnit i při tanku. Tank, jenž bez jakékoliv lidské posádky je řízen do středu nepřátelských linií a automatickým způsobem vrhá granáty, střílí z děl a ze strojních pušek, mohl by se zdáti obzvláště strašným a účinným válečným prostředkem. V praxi je ho však možno použít jen nepatrně. Německé ministerstvo války znalo tyto tanky již za světové války, ale nepokládalo je za dosti účinné. Znamý německý inženýr Antonín Flettner, získal již roku 1913 patent na řízení válečného auta na dálku. Ačkoliv od té doby se vynález velice zdokonalil, má v praxi jen podřízený význam.

Teoreticky se sice podobný tank dá snadno konstruovati a také na vojenském cvičišti bezvadně funguje, Roku 1930 byl předveden v Tokiu japonskému válečnému velitelství úspěšným způsobem. V praxi však se tank dostává při útoku před množství zcela speciálních úkonů, před stromy, příkopy, náhlá stoupání, kdy je třeba měnit rychlosti. Na tyto překážky musí člověk, řídicí tank, individuálně odpovídati. Ten, kdo tank řídí z dálky, však těchto jednotlivých překážek ani nepřátelských akcí, nevidí. Proto se dá tanků bez posádky, řízených z dálky, ve válce sotva použít.

Velice praktické však je radioelektrické přenášení rozkazů na tanky, řízené člověkem. Tuto možnost vyzkoušela anglická armáda při oddílech svých tanků, které jsou vyzbrojeny krátkovlnnou stanicí přijímací i vysílací. Rozhlasovým inženýrům se podařilo uskutečnit spolu-

práci a krátkovlnné spojení mezi velitelstvím tanků a jednotlivými tanky a jakož i navzájem mezi tanky, jedoucími rychlostí 65 km po neschůdném terénu. Vysílací a přijímací přístroje zde užitě jsou co nejmenší, nejjednodušší a opatřené co nejsilnějším zvukem. Tanky mají kolmou a pružnou anténu, která se ohne při nárazech na strom. Každý z tanků je obsluhován pěti muži. Důstojník, který tank řídí, bývá současně radiotelegrafistou a může se dorozumívati s každým z ostatních manévrujících tanků až do vzdálenosti 5 km. Když tanky stojí, je možno dosáhnouti spojení až do 20 km.

Letadlo, řízené na dálku.

Letadlo, řízené na dálku, je opravdu nebezpečnou válečnou zbraní. Proto se v Hitlerově Německu věnuje jeho konstrukci největší péče. Tento vynález z doby před světovou válkou učinil roku 1913 Ermano Fiamme. Vmontoval do letadla aparaturu, s jejíž pomocí bylo možno letadlo řídit se země elektrickými vlnami. Jeho pokusy však neměly vážných výsledků. Bylo třeba mnoha let, než se podařilo sestrojiti onen složitý přístroj, jehož je zapotřebí pro nervosní letadlo.

Jde tu o dva problémy. Především je třeba, aby letadlo naprosto automaticky podrželo polohu, do níž bylo uvedeno pohybem páky, až do okamžiku nejvyššího rozkazu. Až do té doby musí automaticky a bez jakéhokoliv rozkazu reagovati na každý náraz větru a na všechny jiné atmosférické poruchy. Druhým problémem je, jak tento automaticky létající aeroplán vyzbrojiti přístrojem, reagujícím na krátkovlnné vysílání tak, aby všechny pohyby pák a kormidel se daly vykonávati se země.

Německo má dobře konstruované letadlo s automatickým řízením, které vyřešilo první z uvedených problémů. Je řízeno Siemensovým autopilotem a je způsobilé i po nepatrné přestavbě a připojení krátkovlnné stanice, aby bylo řízeno se země. Mnoha sty hodinami letu na tratích německé Lufthansy byla spolehlivost tohoto autopilota vyzkoušena, a roku 1933 informovala o něm Siemensova společnost i veřejnost. Konstruktivní detaily však byly zatajeny. Tento autopilot udržuje letadlo automaticky v té poloze, do které je uvedeno, samočinně se vrací do své polohy po každém nárazu větru nebo po jiných poruchách povětrnosti. Automatické řízení funguje i tehdy, když motory selžou: v tomto případě nastoupí letadlo automaticky klouzavý let. Tento vylíčený autopilot se dá vysílati k vrhání pum na nepřátelská města a je schopen bez jakékoliv lidské posádky rozsévati zkázu a smrt nad nepřátelskými městy. Jakou péči Göring věnuje automatickému řízení letadel, je patrné z toho, že na počátku 1936 během jediného týdne ohlásila v Berlíně společnost Siemensova dva podobné patenty a společnost Dornierova jeden.

Podobné pokusy dějí se i v jiných zemích. Francie dala do služby letadlo řízené na dálku již roku 1926. Rok poté dosáhli Američané rekordu tím, že vyslali těžký stroj bez pilota na trať 400 km, již proletěl bez poruchy a bezvadně přistal. Roku 1928 vyzkoušela Francie s plným úspěchem na letišti v Istres automatické bombardovací letadlo. Byl to stroj 1300 HP Bregnet-Renaud, a celé radiové řídicí zařízení pro něj váží jen 30 kg. Je to automatické bombardovací letadlo, které však je opatřeno posádkou. S podobným strojem prováděli pokusy v poslední době Američané, při nichž vyslali letadlo do vzdálenosti 1000 km nad oceánem až nad určitou loď, u níž letadlo provedlo obrat a vrátilo se nad pevninu.

Čistě dálkově řízená letadla jsou letadla-roboti, kterých užívá Anglie při střeleckých cvičeních. Tyto stroje se dají řídit krátkovlnnou vysílačkou na vzdálenost 16 km a kromě normálního letu provádějí i obtížné akrobatické lety.

Roku 1935 oznámilo anglické ministerstvo letectví, že bude tyto létající roboty vyrábět seriově. Počátkem roku 1936 byla u továren Havilland objednána anglickou vládou první eskadra těchto letadel. Takový na dálku řízený létající robot letí poslušně tam, kam jej pošleme, spolehlivě automaticky vysype na předepsaném místě náklad svých pum. Je to silný a nebezpečný válečný přístroj.

Paprsky, jimiž je možno zastavit letadlo.

Přecházíme stati o vzdušných torpedech, řízených na dálku, o minách z dálky přiváděných k explozi, o paprscích, které mají přivést k explozi vzdálené sklady munice, o paprscích oslepujících, o světelném dělu, o usmrcujícím hluku, o elektrické pevnosti, — a všimneme si otázky, která ve všech fantastických vylicněních příští války hrála nejvýznamnější úlohu. Je to snaha o vynález paprsků, jimiž by bylo možno zastavit motor letícího letadla.

Ve střízlivé skutečnosti nefungují tyto paprsky tak snadno jako v utopistických románech a filmech. Není dosud možno za pomoci nějakých paprsků přinutit letadlo k přistání. Přesto se v laboratořích na podobném vynálezu horlivě pracuje. Základem tohoto úsilí je faktum, že působením cizích magnetických proudů by bylo možno porušit dynamo výbušného motoru tím způsobem, že by jeho magnetické pole bylo buď porušeno nebo zmnohonásobeno. Tím je možno, že při zapalování výbušné směsi dojde k nárazním proudům, které nejsou řízeny rozdělovačem a které pro motor jsou nepotřebné. Benzinová směs dochází k explozi ve chvíli, kdy stojí píst na obrácené straně, motor brzdí a letec je přinucen ke klouzavému letu. Je tedy docela možné, že by pomocí rušivých elektrických paprsků chod výbušných motorů byl zastaven. V praxi se to zatím osvědčilo pouze u snáze přístupných motorů automobilových.

Je možno pod automobilovou silnicí nedaleko elektrárny položit vedení o vysokém napětí kolmo k směru jízdy, v paralelních trubiciích. V těchto trubiciích leží na porculánových podstavcích silné cívky měděného drátu. V praxi bylo dosaženo pro podobné podzemní kabely již i napětí 100.000 voltů. Takto vzniklá ultrasilná magnetická pole táhnoucí se napříč přes cestu, mohou působiti na několik metrů do šířky, na dva metry do výše a tím zastavit kterékoliv auto, jež by nad nimi jelo. V květnu 1935 pronikly do zahraničí zprávy o podobných pokusech v okolí Finkenheerdu a Ruhelevenu v Německu. Na těchto silnicích porušením magnetu prý všechna auta byla zastavena. Podobným způsobem by bylo možno zajistiti všechny výpadové silnice státu proti všem autům a tankům. Byl by to ovšem podnik velice nákladný. Je možno pokládati za doložený fakt, že Německo soustavu svých strategických říšských automobilových silnic zajišťuje celou sítí podobných magnetoelektrických pastí na auta. V dubnu 1936 daly se prý s nimi pokusy v Durinsku, při nichž byla zastavena všechna auta v okruhu několika set metrů.

Podobné pokusy se dějí i v jiných zemích, zejména v Itálii. Zde v květnu 1935 vynálezce Marconi předvedl Mussolinimu a generálu Baistrocchimu podobné pokusy v okolí pevnosti Boccea. Jednoho dne, kdy se tyto pokusy daly, zastavila se náhle všechna auta, jedoucí po silnici z Říma do Ostie na půl hodiny nablízku pevnosti Boccea a nemohla se hnouti s místa.

Letadla, která se vznášejí vysoko nad zemí, podobnými paprsky dosud není možno zasáhnouti. Auta, tanky a traktory jimi však jsou ohroženy. Proto se pracuje horlivě na ochranných opatřeních, užívá se zvláštních motorů, které pracují bez elektrického zapalování. Jsou to jednak motory s rozžhavenou hlavicí kovovou, která nahrazuje zapalování svíčkové a pak motory Dieselovy, u nichž dochází k automatickému zapálení

silnou kompresí. Hitlerovo Německo neobyčejně podporuje stavbu těchto Dieselových motorů a vyzbrojuje jimi také svá letadla. „New York Times“ soudí, že se tak děje z obavy před nepřátelskými rušivými paprsky — kromě toho tu jistě také rozhoduje větší bezpečnost provozu a úspora paliva při těchto motorech.

Proti všem přehnaným a fantastickým novinovým zprávám však je třeba pravdivě konstatovati, že žádného paprsku smrti, který by na dálku mohl zastavit letadlo, dosud v praxi dosaženo nebylo. Nikterak však není vyloučeno, že k podobnému vynálezu v budoucnosti nedojde.

feuilleton

Karel Poláček:

List starého draka Grahama o stavu bankovních podvodníků

Milý synu,
oznámil jsi mně, že by ses rád stal národním hospodářem. Schvaluji z plna srdce tvůj úmysl. Jenom poslechni radu zkušeného praktika a nedávej se do cechu oněch podivinských scholastiků, kteří si libují v mystické hře a nedovedou se sjednotit na tom, co jsou to vlastně peníze. Rozuměj dobře, nechci, aby ses stal teoretikem a setrval pevně na zděděném názoru, že peníze jsou prachy a že je lépe je mít než nemít. Chudoba, hochu, je velká svízeľ a dopuštění; nuzák nikdy nepožival vážnosti na této zemi.

Vyrozumívám z tvých rádků, že bys chtěl býti tak zvaným kapitánem průmyslu či finančním magnátem nebo, jak se to jinde nazývá, finančním žralokem nebo také pirátem čili molochem kapitalismu. Pojal jsi vřelou náklonnost k tomuto povolání; je to skutečně stav blažený a údělem je mu vážnost vrstevníků. Finanční magnát žije si celkem poklidně a zabývá se tím, že vybírá med z úlů. Strihá kupony a přijímá známky za sedění četných správních rad, jichž je členem. Jednou za rok vyzvou ho denní listy, aby napsal článek o prognose národního hospodářství pro příští rok. A tehdy nařídí finanční magnát svému tajemníku, aby sepsal takový článek do novoročního čísla; tajemník uposlechne a noviny uveřejní pojednání, v němž pisatel zachmuřeně obzírá uplynulý rok, ale projeví naději, že příští rok přinese kýžené zlepšení a oživení domácího, jakož i zahraničního trhu.

Avšak, můj hochu, nenosiš nos příliš vysoko? Nehýčkáš ve svých prsou přemršťené naděje? Ne každý se stane finančním magnátem. Takový úděľ padne do klína jen několika vyvolenců. Možno říci, že finanční magnát se rodí, ale že se jím člověk nemůže stát. Už nad kolébkou určí Sudičky, že kojeneček bude finančním magnátem, neboť vzešel z rodu finančních magnátů. Našinec však musí mít cíle skromnější a tobě, můj synu, stačí, staneš-li se pouhým bankovním podvodníkem.

Neušklíbej se nad tím; moje rada je dobrá. Bankovní podvodník nemá ovšem klidný život. Musí se čile zmítati, chce-li, aby to ve svém oboru někam dopracoval. Pletichy vyžadují značné intensity, velkého napětí ducha. Naslouchej pozorně mému poučování; choť ti nyní věnovati výsledky svého badání.

Pamatuj si především, že bankovní podvody nesmí páchat člověk sám, nýbrž ve společnosti několika stejně smýšlejících druhů. Je nasnadě, proč. Podvodník stále musí myslit na to, že to jednou praskne. A je naděje, že jeden ze společnosti předčasně zemře, takže ostatní mohou pak všechnu vinu svádět na nebožtíka.

Bankovní podvodník má být ženat. Později vysvětlím, proč. Bankovní podvodník musí být světák. Náleží mu, aby užíval života plnými doušky, aby hýřil, representoval se,

akrátka, aby, jak se říká, vypil číši rozkoše až na dno. Také vysvětlím později, proč je to nutno. Se stanoviska zdravého národohospodářského myšlení je také záhodno, aby peníze přišly mezi lidi.

Je záhodno do podvodných machinací zasvětit někoho ze správní rady. Jaké vlastnosti má mít tento člen správní rady? Jsou to celkem tři žádoucí vlastnosti: 1. Tento správní rada nemá ponětí o bankovní technice. 2. Musí nadužívat úvěru. 3. Musí to být stařec, náchylný k mrtvici. Za těchto okolností má společnost bankovních podvodníků volnou ruku a hospodaří si, jak chce.

Technika bankovních podvodníků je celkem jednoduchá. I břídl si ji v krátkém čase osvojí. Záleží především v tom, že se spekuluje na účet závodu. Prohraje-li se, vzniká z toho bankovní debetní saldo. Za druhé se musí účetní knihy vést tak, aby se v tom nikdo nevyznal. K záznamům musí scházet doklady a k dokladům záznamy. Bankovní podvodník musí se snažit, aby způsobil pokud možno největší škodu. Proč, to také vysvětlím později.

O ústavu, ve kterém se svými druhy hospodaříš, vzniknou nejprve klepy, pak neurčité pověsti, pak určité zprávy, které se v novinách konfiskují. Načež následuje náhlá revise a ústav jde do vyrovnání.

Následuje trestní řízení. Nyní se ukáže, jaké praktické rady jsem ti dal. Podle mého návodu vedl si knihy tak, aby se v nich nikdo nevyznal. Proto případné trestní řízení trvá mnohdy dlouhá léta. Můžeš doufat, že účetní znalci, kteří mají dát o tvém podvodném hospodářství dobré zdání, se zhroutí pod tíhou obrovské práce. Jsou ustanoveni noví znalci a čas utíká. I smíš chovat naději, že průběhem doby skandál utichne a mnohé stopy se ztratí, získat čas, toť vše. Zatím zpravidla zemřel stařec správní rada, jenž byl náchylný k mrtvici. Skandál, spojený s nepořádky, předčasně sklátil v chladný hrob tohoto dobrého muže.

Je přirozeno, že na tebe uvalí vyšetřovací a zajišťovací vazbu. Avšak proto se nemusíš příliš trudit, můj synu. Oni tě zase propustí, ale jenom na kauci. Avšak, kde vezmeš kauci? Vidiš, hochu, proto jsem ti radil, aby ses oženil. Ty ovšem nesmíš mít ani krejcar, protože by ti všechno vzali. Avšak tvoje choť může mít a zpravidla má jmění. Kde je vzala, to se nezkoumá. Hlavní věc, že za tebe složí kauci a ty můžeš opět dýchat vzduch svobody.

Svoboda vyšetřovaného bankovního podvodníka je věc nadmíru důležitá. Na svobodě můžeš se lépe a volněji poradit se svým právním zástupcem a zejména můžeš si pokonferovat s těmi, kteří budou v procesu vypovídat.

Radil jsem ti, abys hýřil a užíval života plnými doušky. Tak říkajíc, abys vypil číši rozkoše až na dno. A víš proč? Proto: Je nemyslitelné, aby bankovní podvodník žil životem bohumilým, šosáckým; aby tedy si nic nedopřál, aby škudlil a myslil na zadní kola. Za prvé bankovní podvodník je světák a musí se reprezentovat. Za druhé, co by z toho měl, kdyby škrtl? Policie by mu všechno sebrala. Za třetí — a to je nejdůležitější — bude zkoumán tvůj duševní stav. Není vyloučeno, že psychiatři v tvém hýření spatří znak nepřičetnosti nebo při nejmenším mdlého rozumu, což je závažná polehčující okolnost.

Věz také, že svědci, kteří vypovídají při procesu s bankovními podvodníky se dělí na dvě kategorie. Za prvé na ty, kteří zemřeli, za druhé na ty, kteří se na nic nepamatují. Já ti to připomínám jenom proto, abys neměl před svou trestní při takový strach.

Radil jsem ti, aby ses snažil způsobit pokud možno největší škodu a já dobře vím, co mluvím. Výměra trestu je v opačném poměru s výší způsobené škody. Čili čím větší škoda, tím menší trest. Dnešní soudní prakse totiž pochází z doby patrimoniální, kdy se pokládalo za největšího ne-

přítele lidské společnosti člověk potulný, otrhánek, dlouhoprstáček, který bere, co není přivázáno nebo přibito. Od doby Jeana Valjeana se mnoho nezměnilo. Dnes jako dříve čeká toho, kdo ukradl bochník chleba, přísný trest. Avšak vykradení bankovního závodu, zpronevěření peněz svěřených se posuzuje daleko shovívavěji, ačkoli tento zločin otrásá daleko více lidskou společností a dobrým střádáním bere víru v právní řád. Trestní prakse má jakousi mně zcela nepochopitelnou trému před zločincem, jehož činy jsou provedeny bankovní technikou spojenou s množstvím knih, cifer, zápisů a učenou bankovní hantýrkou. Proč, to se mi nepodařilo vyzkoumat.

Avšak já doufám, že moje myšlenky tě přesvědčily a že budeš kráčet životem podle mých rad. A já z tebe budu mít radost, vida, jak kveteš a prospíváš.

dopisy

Stabilizační bilance

V Praze dne 18. ledna 1937.

Vážený pane redaktore,

V čísle 50 minulého ročníku „Přítomnosti“ byl pod nadpisem „Právní bezpečnost“ otištěn článek, podepsaný šifrou „Econ“, v němž je kritizován nedostatek právní bezpečnosti v našem státě. Jako typický případ je tu uvedena novela k zákonu o stabilizačních bilancích. Anonymní autor, konstatuje tu mimo jiné, že „Svaz průmyslníků intervenoval jak u ministra financí, tak u příslušných referentů, dožadoval se výkladu, akciové společnosti pobíhaly od referentů v ministerstvu k referentům u berních správ, ale všude se setkávaly jen s vyhýbavými odpověďmi, protože nikdo nechtěl rozmotati spletité otázky, na které měly být dány jasné odpovědi. Nadto se zdržoval autentický výklad až do vyjiti knížky (!), ve které referent vykládal svoje názory o novele.“ Potud citovaný článek.

Jak všeobecně známo, řídí se „Přítomnost“ vždy zásadou „audiatur et altera pars“. Byli bychom Vám, vážený pane redaktore, povděční, kdybyste jako odpověď na ona tvrzení článku, jimiž se citime dotčení, otiskl tuto naši poznámku:

Novela k zákonu o stabilizačních bilancích byla vyhlášena 28. února 1936. Již před vyhlášením zákona — a to na základě tehdy všeobecně známého usnesení poslanecké sněmovny — byli jsme zahrnováni v úřadě dotazy právních zástupců i podniků k jednotlivým ustanovením novely. Žádané výklady, mnohdy velmi obsírné, nebyly nikdy odmítány. Vítali bychom tudíž konkrétní údaje o tom, kdo byl v ministerstvu financí odmítnut.

V prvních dnech měsíce března vydali jsme svůj soukromý výklad tiskem. Autentický výklad zákona byl podán normativním vynesemím ministerstva financí ze dne 12. května 1936. Za jeho podklad sloužilo podání Ústředního svazu československých průmyslníků ze dne 5. dubna 1936, v němž žádal Svaz o úřední interpretaci určitých ustanovení.

Neodpovídá tudíž pravdě, že byl v ministerstvu financí odmítnán výklad novely a že byl zdržován až do vyjiti soukromé knížky.

Děkujeme Vám za otištění tohoto dopisu.

S projevem obzvláštní úcty

Dr. L. Jung, Dr. J. Markez,
autoři Komentáře k novele zákona
o stabilizačních bilancích.

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - **KAREL KELLNER V PRAZE**
TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ!

sídli na Václavském náměstí čis. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorné papírnickví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.